

Työperäistä hyväksikäyttöä koskevan sääntelyn muuttaminen

Lausuntotiivistelmä

Työperäistä hyväksikäyttöä koskevan sääntelyn muuttaminen

Lausuntotiivistelmä

Jalo Vatjus-Anttila

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Oikeusministeriö

CC BY-SA 4.0

ISBN pdf: 978-952-400-341-4

ISSN pdf: 2490-1172

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2025

Työperäistä hyväksikäyttöä koskevan sääntelyn muuttaminen Lausuntotiivistelmä

Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2025:46	Teema	Mietintöjä ja lausuntoja
Julkaisija	Oikeusministeriö	
Tekijä/t	Jalo Vatjus-Anttila	
Kieli	suomi	Sivumäärä 41

Tiivistelmä

Oikeusministeriö asetti syyskuussa 2024 työryhmän valmistelemaan työperäistä hyväksikäyttöä koskevan hallitusohjelmakirjauksen toteutusta. Hallituksen esityksen muotoon laadittu työryhmämietintö oli lausuntokierroksella 25.6.2025–31.8.2025. Lausunto tai ilmoitus siitä, että lausuttavaa ei ole, saatiin 35 taholta.

Lausuntopalautteessa ehdotettuja lakimuutoksia pidettiin yleisesti tärkeinä ja kannatettavina. Erityisesti syrjintäelementin pois jättämistä ehdotetuista rikossäännöksistä kiskonta työelämässä ja törkeä kiskonta työelämässä kannatettiin laajasti. Useassa lausunnossa kiinnitettiin kuitenkin huomiota ehdotettujen säännösten osittaiseen päällekkäisyyteen erityisesti suhteessa ihmiskauppasääntelyyn.

Myös osassa niitä lausuntoja, joissa ehdotettuja lakimuutoksia sinänsä kannatettiin, nähtiin parantamisen varaa säännösten tai niiden perustelujen osalta. Lausunnoissa nousi erityisesti esiin tarve sisällyttää säännösten esitöihin mahdollisimman yksityiskohtaiset perustelut niiden tunnusmerkistökäytöiden tulkitsemiseksi. Muutamassa lausunnossa alipalkkauksen erillisen kriminalisoinnin katsottiin olevan ehdotettua sääntelyä parempi keino sääntelyn tavoitteiden saavuttamiseksi.

Lausuntopalaute oli yleisesti ottaen myönteistä koskien oikeushenkilön rangaistusvastuun ja liiketoimintakiellon rikoslistan ulottamista ehdotettuihin rikossäännöksiin.

Asiasanat rikosoikeus, rikoslaki, työrikokset, työvoiman hyväksikäyttö, työperäinen hyväksikäyttö

ISBN PDF	978-952-400-341-4	ISSN PDF	2490-1172
Asianumero	VN/24196/2023	Hankenumero	OM093:00/2023

Julkaisun osoite <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-341-4>

Ändring av bestämmelserna om exploatering av arbetskraft Sammandrag av remissyttrandena

Justitieministeriets publikationer, Betänkanden och utlåtanden 2025:46	Tema	Betänkanden och utlåtanden
Utgivare	Justitieministeriet	
Författare	Jalo Vatjus-Anttila	
Språk	finska	Sidantal 41

Referat

Justitieministeriet tillsatte i september 2024 en arbetsgrupp för att bereda genomförandet av regeringsprogrammets mål angående arbetsrelaterat utnyttjande. Arbetsgruppens betänkande, som har formen av en regeringsproposition, var på remiss 26.6–31.8.2025. Ett utlåtande eller meddelande om att instansen inte hade något att yttra lämnades av 35 remissinstanser.

I remissvaren ansågs de föreslagna lagändringarna allmänt taget vara viktiga och värda att understödjas. Särskilt brett stöd fick förslaget att stryka diskrimineringselementet i straffbestämmelserna om ocker och grovt ocker i arbetslivet. Flera utlåtanden uppmärksammade att de föreslagna bestämmelserna delvis överlappar varandra särskilt i förhållande till bestämmelserna om människohandel.

Även i en del av de utlåtanden som i princip understödde de föreslagna lagändringarna konstaterades det att bestämmelserna eller deras motiveringar kunde förbättras. I utlåtandena lyftes det särskilt fram ett behov att i förarbetena till bestämmelserna ta in så detaljerade motiveringar som möjligt för att stödja tolkningen av rekvisitelementen. I några utlåtanden ansågs en separat kriminalisering av lönedumpning vara ett bättre sätt att uppnå målen än de föreslagna bestämmelserna.

Remissvaren var allmänt taget positiva till att ändringen utökar brottsförteckningen i bestämmelserna om juridiska personers straffansvar och om näringsförbud.

Nyckelord straffrätt, strafflagen, arbetsbrott, exploatering av arbetskraft, arbetsrelaterat utnyttjande

ISBN PDF	978-952-400-341-4	ISSN PDF	2490-1172
Ärendenummer	VN/24196/2023	Projektnummer	OM093:00/2023

URN-adress <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-341-4>

Sisältö

1	Johdanto	6
2	Lausuntopalaute yleisesti	9
3	Lausuntopalaute asiakohtaisesti	10
3.1	Kiskonta työelämässä	10
3.1.1	Säännösten soveltamisala	10
3.1.2	Ehdotetun sääntelyn selkeys	15
3.1.3	Lainkonkurrensi	19
3.2	Törkeä kiskonta työelämässä	21
3.2.1	Säännösten soveltamisala	21
3.2.2	Ehdotetun sääntelyn selkeys	22
3.2.3	Lainkonkurrensi	24
3.3	Muut lakiehdotukset	25
3.4	Yleiset kysymykset	28
3.4.1	Tarkoituksenmukaisuus ja vaihtoehdot	28
3.4.2	Vaikutusarviointi	32
3.4.3	Muut huomiot	38

1 Johdanto

Oikeusministeriö asetti 23.9.2024 työryhmän, jonka tehtävänä oli arvioida työperäisen hyväksikäytön rikosoikeudellista sääntelyä ja valmistella väärinkäytöksistä määrättävien rangaistusten kiristämiseksi tarvittavat säännösehdotukset hallitusohjelmakirjauksen perusteella. Työryhmän tuli valmistella myös rikoslakiin ehdotettavista muutoksista aiheutuvat muut lainsäädäntömuutokset. Ehdotus tuli laatia hallituksen esityksen muotoon. Työryhmämietintö julkaistiin 25.6.2025.

Työryhmämietinnössä ehdotettiin, että työelämässä tapahtuvan hyväksikäytön rangaistavuutta korotettaisiin korvaamalla nykyinen kiskonnantapaista työsyrintää koskeva pykälä kiskonnalla työelämässä. Lisäksi säädettäisiin uusi säännös törkeästä kiskonnasta työelämässä. Lainsäädäntöä ehdotettiin muutettavaksi siten, että edellä mainituista rikoksista voitaisiin rangaistuksen lisäksi määrätä tekijä liiketoimintakieltoon. Samalla oikeushenkilön rangaistusvastuu ulotettaisiin kiskontaan ja törkeään kiskontaan työelämässä. Ehdotettujen lakimuutosten tavoitteena on selkeyttää työperäisen hyväksikäytön rangaistavuuden edellytyksiä ja kiristää väärinkäytöksistä määrättäviä rangaistuksia hallitusohjelman kirjauksen mukaisesti.

Työryhmämietinnöstä pyydettiin lausuntoa 52 taholta. Lausuntopyyntö julkaistiin 25.6.2025 lausuntopalvelu.fi-sivustolla. Lausuntoaika päättyi 31.8.2025. Lausunto tai ilmoitus siitä, että lausuttavaa ei ole, saatiin 35 taholta. Lausunto pyydettiin seuraavilta tahoilta (tähdellä [*] merkityt antoivat lausunnon tai ilmoituksen):

Akava *
 apulaisprofessori Tatu Hyttinen, Turun yliopisto
 Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia
 Elinkeinoelämän keskusliitto EK *
 Etelä-Suomen aluehallintovirasto (työsuojelun vastuualue) *
 Etelä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri
 Etelä-Suomen syyttäjäalue
 Euroopan kriminaalipoliitiikan instituutti (HEUNI) *
 Helsingin hovioikeus
 Helsingin kärjäoikeus *
 Helsingin poliisilaitos *
 Itä-Suomen aluehallintovirasto (työsuojelun vastuualue) *

Itä-Suomen yliopiston oikeustieteiden laitos *
Julkiset oikeusavustajat ry
Juristiliitto
Keskusrikospoliisi *
Kirkon työmarkkinalaitos
Korkein oikeus (varataan tilaisuus antaa lausunto) *
Lounais-Suomen aluehallintovirasto (työsuojelun vastuualue) *
Lounais-Suomen poliisilaitos *
Luvan saaneet oikeudenkäyntiavustajat ry
Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto (työsuojelun vastuualue) *
Länsi-Suomen syyttäjäalue
Maahanmuuttovirasto
Maahanmuuttovirasto – Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä (Joutsenon vastaanottokeskus) *
Oikeuskanslerinvirasto
Oikeuspoliittinen yhdistys – Rättspolitiska föreningen Demla ry
Palvelualojen ammattiliitto PAM *
Palvelualojen työnantajat PALTA
Pohjois-Suomen aluehallintovirasto (työsuojelun vastuualue) *
Poliisihallitus *
professori Minna Kimpimäki, Lapin yliopisto *
professori Sakari Melander, Helsingin yliopisto
Puolustusministeriö *
Rakennusliitto
Rikosseuraamuslaitos *
Rikosuhripäivystys *
Sisäministeriö (Poliisiosasto) *
Sosiaali- ja terveysministeriö
STTK *
Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK *
Suomen Asianajajat *
Suomen Poliisijärjestöjen Liitto SPJL ry *
Suomen Syyttäjähdistys ry *
Suomen Tuomariliitto ry *
Tuomioistuinvirasto *
Turun hovioikeus
Työ- ja elinkeinoministeriö *
Valtakunnansyyttäjän toimisto
Varsinais-Suomen kärjäoikeus
Yhdenvertaisuusvaltuutettu *
Åbo Akademi

Aluehallintovirastot antoivat yhteisen lausunnon. Myös SAK, Akava ja STTK laativat yhteisen lausunnon.

Lisäksi lausunnon antoivat Teollisuusliitto ry, Suomen Yrittäjät ry, Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL ry ja Syyttäjälaitos.

Annetut lausunnot löytyvät Hankeikkunasta (<https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM093:00/2023>).

Lausuntotiivistelmä sisältää koosteen lausuntojen sisällöstä. Kysymyksessä on tiivistelmä, eikä lausuntojen koko sisältöä ole toistettu yksityiskohtaisesti. Lausumia on tiivistelmää varten lyhennetty, niitä on ryhmitelty uudestaan ja niiden kieliasua on yhtenäistetty. Tiivistelmässä kutakin teemaa koskevat lausumat on pyritty kokoamaan yhteen.

2 Lausuntopalaute yleisesti

Enemmistö lausunnonantajista kannatti ehdotettuja rikossäännöksiä kiskonta työelämässä ja törkeä kiskonta työelämässä sekä katsoi esityksen selkeyttävän yleisesti työperäiseen hyväksikäyttöön liittyvää sääntelyä. Enemmistö lausujista piti uudistusta perusteltuna ja tarpeellisena.

Enemmistö lausujista kannatti syrjintäperuste-edellytyksen pois jättämistä ehdotetuista tunnusmerkistöistä ja piti tätä tärkeänä muutoksena nykytilaan. Myös oikeushenkilön rangaistusvastuun ja liiketoimintakiellon rikoslistan ulottamista uusiin säännöksiin pidettiin perusteltuna. Myös pakkokeinolain muutosehdotuksia pidettiin yleisesti perusteltuina.

Osa lausunnonantajista suhtautui toisaalta varauksella kiskontaa työelämässä ja törkeää kiskontaa työelämässä koskeviin ehdotuksiin ja niiden mahdollisuuksiin vastata kaikkiin niille asetettuihin tavoitteisiin. Osa lausujista ehdotti, että ehdotettujen säännösten sijaan säädettäisiin erillinen alipalkkauksen kriminalisointi.

Usea lausunnonantaja katsoi, että ehdotettu sääntely on osin päällekkäistä muiden rikossäännösten (erityisesti ihmiskauppaa koskevan sääntelyn) kanssa, ja kiinnitti huomiota uusien säännösten mahdollisiin ihmiskauppasäännöksen soveltamisalaa kaventaviin vaikutuksiin. Useassa lausunnossa nostettiin esiin myös tarve kuvata lopullisessa hallituksen esityksessä uusien säännösten tunnusmerkistökäsitteitä ja niihin liittyviä käsitteitä mahdollisimman selkeästi ja konkreettisesti.

Osa lausunnonantajista kiinnitti huomiota ehdotettuja säännöksiä koskeviin soveltamiskysymyksiin keinotekoisen yrittäjyyden tilanteissa. Näissä lausunnoissa toivottiin myös tarkempia lain esitöitä koskien keinotekoisen yrittäjyyden arviointia uusien rikosnimikkeiden näkökulmasta.

Usea lausunnonantaja katsoi, että muutokset tulevat oletettavasti lisäämään viranomaisten työmäärää. Näissä lausunnoissa toistettiin huomio siitä, että viranomaisille on taattava lain muutosten edellyttämät riittävät resurssit.

3 Lausuntopalaute asiakohtaisesti

3.1 Kiskonta työelämässä

3.1.1 Säännösten soveltamisala

Euroopan kriminaalipolitiikan instituutti (HEUNI) pitää tärkeänä, että työperäiseen hyväksikäyttöön puututaan Suomessa kattavasti. HEUNI kannattaa kiskontaa ja törkeää kiskontaa työelämässä koskevaa lakimuutosta ja pitää tärkeänä, että työperäinen hyväksikäyttö olisi selvemmin rangaistavaa myös silloin, kun syrjintäelementtiä ei voida näyttää toteen. HEUNI kuitenkin painottaa, että on tärkeää varmistaa, etteivät muutokset kavenna ihmiskauppasäännöksen soveltamisalaa ja nosta syyttämiskynnystä. Tapaukset, joissa on ihmiskaupan tunnusmerkkejä, tulisi tutkia ensisijaisesti nimenomaan ihmiskauppana.

Suomen Syyttäjäyhdistys ry katsoo esityksen olevan kaikin puolin kannatettava.

Teollisuusliitto ry kannattaa esitettyjä rikosnimikkeitä kiskonnasta työelämässä ja törkeästä kiskonnasta työelämässä. Teollisuusliitto ry kuitenkin katsoo, että ihmiskauppaa koskevien säännösten soveltamisen kaventumista koskeva riski tulee ottaa vakavasti ja uudet rikosnimikkeet on säädettävä siten, että ne täydentävät voimassa olevaa ihmiskauppasääntelyä. Teollisuusliitto ry toteaa mietinnössä käsiteltävän palvelussuhteen yhteydessä tapahtuvia rikoksia. Monilla Teollisuusliitto ry:n sopimusaloilla työskentelee kausi- ja lähetettyjä työntekijöitä sekä muita työntekijöitä, joiden tosiasiallinen sidonnaisuus työnantajaan ulottuu työsuhdetta laajemmalle. Majoitus- ja ateriapalveluiden järjestäminen ja niistä perittävät, usein kohtuuttomat kustannukset, muodostavat olennaisen osan työperäisen hyväksikäytön kokonaisuutta. Vaikka nämä järjestelyt eivät muodollisesti kuulu työsuhteeseen, on niiden vaikutus työntekijän asemaan ja hyväksikäytön mahdollistamiseen Teollisuusliitto ry:n näkemyksen mukaan kiistaton ja ne on huomioitava kiskontaa työelämässä tai törkeää kiskontaa työelämässä koskevien rikosnimikkeiden valmistelussa siten, että ne huomioidaan epäsuhdan arvioinnissa.

Suomen Tuomariliitto ry kannattaa työperäisen hyväksikäytön rangaistavuuden ulottamista tilanteisiin, joissa ei ole suoraa yhteyttä syrjintään. Koska ne olosuhteet, joissa hyväksikäyttö tapahtuu, vastaavat uudistuksen jälkeenkin pääosin korvattavan säännöksen tunnusmerkistöä, on tarkoituksenmukaista, että uuden säännöksen arvioinnissa voidaan tukeutua myös aiemman tunnusmerkistön

vakiintuneisiin käsitteisiin, oikeuskäytäntöön sekä jossain määrin myös esitöihin. Suomen Tuomariliitto ry:n näkemyksen mukaan on perusteltua, että uudessa säännöksessä käytetään termiä "palvelussuhde" työsuhteen sijaan, jotta sääntelyn piiriin saadaan myös esimerkiksi näennäiset toimeksiantosuhteet.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu esittää huolensa siitä, että ehdotettu sääntely saattaisi joissain tilanteissa heikentää syrjinnän uhrin oikeuksiin pääsyä. Työryhmämietinnön s. 88 mukaan työsyryjinnän osalta voitaisiin päätyä tilanteeseen, jossa olisi täytyttävä kaksi tunnusmerkistöä, jotta työsyryjinnän "törkeästä tekemuodosta" voitaisiin rangaista. On mahdollista, että kaikki törkeänä pidettävät työsyryjintärikokset eivät täyttäisi kiskonta työelämässä -tunnusmerkistöä. Yhdenvertaisuusvaltuutettu toteaa, että nyt esitettävä lainuudistus ei saisi johtaa tilanteeseen, jossa törkeitä työsyryjintärikoiksi alettaisiin tuomita perusmuotoisena työsyryjintärikoksena.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää välttämättömänä, että nykyisen sääntelyn systematiikkaa ei muuteta siten, että rikoslain 47 luvun 3 §:ssä säädellylle työsyryjinnälle ei olisi jatkossa törkeämpää tekemuotoa tai että työsyryjintä jatkossa olisi irrallaan edellä mainituista nimikkeistä. Vaikka tapauksessa olisi kyse syrjinnästä tai syryjintäperusteet olisivat selkeät, on vakavammassa tapauksissa varmistettava, että tällainen rikos voi tulla rangaistuksi myös kiskontana työelämässä. Tältä osin yhdenvertaisuusvaltuutettu katsoo, että hallituksen esitysluonnosta on täsmennettävä.

Maahanmuuttovirasto (Joutsenon vastaanottokeskus, jäljempänä Maahanmuuttovirasto) kannattaa tavoitteita työperäisen hyväksikäytön rangaistavuuden edellytysten selkeyttämisestä sekä väärinkäytöksistä määrättävien rangaistusten kiristämisestä. Maahanmuuttoviraston käsitys kiskonnantapaiseen työsyryjintään liittyvän syryjintäelementin haasteellisuudesta on työryhmän kanssa yhtenevä. Erityisesti silloin, kun osa tai kaikki työntekijöistä ovat ulkomaalaistaustaisia, on syrjinnän näyttäminen hankalaa. Maahanmuuttoviraston näkemyksen mukaan on näin ollen suotavaa, ettei syryjintä sisälly esitetyn kiskonnan työelämässä tunnusmerkistöön.

Työ- ja elinkeinoministeriön näkemyksen mukaan uudet säännökset, jotka eivät rakennu syryjintäolettaman varaan, selkeyttävät oikeustilaa. Mietinnössä päädyttiin ratkaisuun, jossa uutta rikosnimikettä edotetaan sijoitettavaksi rikoslain 47 lukuun. Tämä tarkoittaa, että se soveltuu vain työsuhteessa tehtävään työhön. Tältä osin arvioinnin lähtökohtana on työsopimuslain (55/2001) 1 luvun 1 §:ssä säädettyjen työsuhteen tunnusmerkkien täytyminen. Työelämässä voi kuitenkin ilmetä tilanteita, joissa henkilöä on hyväksikäytetty yrittäjän asemassa tai henkilö on niin sanotusti erehdytetty tai pakotettu yrittäjyyteen. Jos työnteon tosiasialliset ehdot ja olosuhteet osoittavat, että työsuhteen tunnusmerkit tosiasiasa täytyvät,

voitaisiin uutta sääntelyä soveltaa sopimuksen nimestä riippumatta myös tällaisissa tapauksissa. Sen sijaan, jos työsuhteen tunnusmerkit eivät täyty ja kysymys on niin sanotusti ”aidosta yrittäjäsuhteesta”, ei uusi säännös soveltuisi.

Palkansaajakeskusjärjestöt SAK, Akava ja STTK pitävät tärkeinä ja kannattavat ehdotuksia työperäisen hyväksikäytön torjuntaa koskevan lainsäädännön kehittämiseksi. Nykyinen kiskonnantapaisen työsyynnän säännös sitoo rangaistavuuden syrjinnän tunnusmerkistöihin, mikä ei aina ole perusteltua eikä vastaa työelämän hyväksikäytön tosiasiallista luonnetta. Palkansaajakeskusjärjestöt SAK, Akava ja STTK kannattavat ehdotusta, jonka mukaan uusi sääntely ei edellyttäisi enää syrjintäperusteen selvittämistä. Lain yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan, että yrittäjäsuhteissa sovellettaisiin jatkossakin kiskonnan yleissäännöstä. Palkansaajakeskusjärjestöt SAK, Akava ja STTK katsovat, että työsuhteen tahallisen naamioinnin tilanteissa tulee soveltaa nimenomaan ehdotettuja kiskontaa tai törkeää kiskontaa työelämässä koskevia säännöksiä, koska tahallisen työsuhteen naamioinnin tarkoituksena on kiertää työntekijän lainsäädännöllistä suojaa ja oikeuksia ja hankkia taloudellista hyötyä työntekijöitä hyväksikäyttäen.

Suomen Yrittäjät ry pitää mietinnön ehdotuksia tärkeinä. Kuten mietinnössä on todettu, uudet säännökset kiskonnasta työelämässä ja törkeästä kiskonnasta työelämässä eivät sinänsä laajentaisi rangaistavuuden alaa. Suomen Yrittäjät ry pitää tätä oikeana lähtökohtana. Suomen Yrittäjät ry yhtyy mietinnössä todettuun havaintoon siitä, että hyväksikäyttötapausten rikosoikeudellinen sääntelykokonaisuus ei ole johdonmukainen ja erityisesti kiskonnantapaisen työsyynnän tunnusmerkistön täytyminen voi olla toisinaan tulkinnanvaraista säännökseen sisältyvän syrjintäelementin vuoksi, vaikka hyväksikäyttöä olisi sinänsä selvästi tapahtunut. Mietinnössä kiskonta työelämässä liitetään monin paikoin alipalkkaukseen. Tältä osin Suomen Yrittäjät ry huomauttaa, ettei alipalkkaus ole täsmällinen juridinen käsite, eikä sitä ole myöskään mietinnössä varsinaisesti määritelty. Suomen Yrittäjät ry toteaa myös, että rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen kannalta olisi ongelmallista kytkeä kiskontaa työelämässä koskevan säännöksen sisältämä selkeän epäsuhdan käsite työehtosopimuksen mukaiseen palkkaukseen.

Helsingin poliisilaitos katsoo voimassa olevan kiskonnantapaisen työsyynnän olleen hankalasti sovellettava rikostunnusmerkistö syrjintäolettaman vuoksi. Uusi rikosnimike tuo selkeyttä tähän tilanteeseen. Nykyisin esitutkinnoissa hyvin taajaan esille tulevissa työperäisen hyväksikäytön tapauksissa ei juurikaan tule esille mitään erityistä syjintäelementtiä. Lähtökohtaisesti tekojen tarkoituksena on ollut hyötyä uhrien ymmärtämättömyydestä tai ajattelemattomuudesta eikä niinkään mistään

syrijntäolettaman alle osuvasta syrjintäperusteesta. Tämän vuoksi lakimuutos on toivottu uudistus ja se selkeyttää työperäiseen hyväksikäyttöön liittyvien ja ihmiskaupparikoksen elementtejä sisältävien tapausten tutkintaa.

Helsingin kärjäoikeus pitää sääntelyn soveltamisen kannalta perusteltuna, että esitetyissä säännöksissä hyödynnetään soveltuvin osin nykyisissä kiskonnantapaista työsyrijntää, kiskontaa ja törkeää kiskontaa koskevissa säännöksissä käytettyjä tunnusmerkistötekijöitä, jolloin voimassa olevaa sääntelyä koskevat tulkintakannanotot ja oikeuskäytäntö ovat monilta osin hyödynnettävissä uutta sääntelyä sovellettaessa.

Palvelualojen ammattiliitto PAM ry (PAM) pitää esitettyjä lainsäädäntömuutoksia kannatettavina. Työperäistä hyväksikäyttöä koskevan sääntelyn selkeyttämiseksi esitetyt rikoslain muutokset kattavat nykyistä sääntelyä paremmin työperäisen hyväksikäytön eri vakavuusasteet sekä muodot. Lisäksi esitetyissä rikossäännöksissä huomioidaan, ettei työperäiseen hyväksikäyttöön välttämättä liity syrjintää.

Sisäministeriö pitää työryhmämietinnössä ehdotettuja lakimuutoksia kannatettavina. Uuden säännöksen voidaan todeta selkeyttävän tilanteita, joissa on tutkittu kiskonnantapaista työsyrijntää. Erityisen ongelmallista kiskonnantapaisen työsyrijntän soveltamisessa on ollut kyetä näyttämään toteen säännöksessä edellytetty syrjintäelementti.

Rikosuhripäivystys (RIKU) kannattaa kiskontaa ja törkeää kiskontaa työelämässä koskevien rikosnimikkeiden säätämistä rikoslakiin etenkin siksi, että tällä voi olla ihmiskauppaa lievemmän työperäisen hyväksikäytön tunnistamista edesauttava vaikutus. Rikosuhripäivystys yhtyy työryhmän käsitykseen siitä, että kiskonnantapaiseen työsyrijntään liittyvään syrjintäelementtiin ja sen tulkintaan sisältyy nykytilanteessa huomattavia haasteita, minkä vuoksi sen poistaminen on perusteltua. RIKU toivoo, että lain esitöissä tuotaisiin selvästi esille se, että yleiset pykälät kiskonnasta tai törkeästä kiskonnasta soveltuvat edelleen niissä tapauksissa, joissa hyväksikäytön arvioidaan tapahtuneen todellisessa toimeksiantosuhteessa. Koska kiskontaan tai törkeään kiskontaan työelämässä voisi mietinnön mukaan syyllistyä ainoastaan työnantaja tai tämän edustaja, tulisi hallituksen esityksessä selvemmin myös todeta, että yleisiä kiskonnasta ja törkeän kiskonnasta pykäläitä voitaisiin soveltaa myös sellaisissa tilanteissa, kun tekijä ei ainakaan selvästi ole tällaisessa asemassa.

Etelä-Suomen aluehallintovirasto, Itä-Suomen aluehallintovirasto, Lounais-Suomen aluehallintovirasto, Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto sekä Pohjois-Suomen aluehallintovirasto (jäljempänä **työsuojeluviranomainen**) kannattavat yhteisessä lausunnossaan esitettyjä uusia säännöksiä kiskonnasta

työelämässä sekä törkeästä kiskonnasta työelämässä. Työsuojeluviranomainen pitää tärkeänä, että esitetyissä uusissa rikossäännöksissä huomioidaan hyväksikäytön ulottuminen pidemmälle ajalle kuin pistemäisiin tekoihin sekä se, että hyväksikäyttöön ei välttämättä liity syrjintää. Työsuojeluviranomainen huomauttaa, että vaikka olemassa oleva työperäistä hyväksikäyttöä koskeva oikeuskäytäntö koskee pääosin ulkomaalaisiin työntekijöihin kohdistuneita hyväksikäyttötilanteita, esitetyt säännökset soveltuvat myös muihin kuin ulkomaalaisiin työntekijöihin. Tämän vuoksi työsuojeluviranomainen esittää, että perusteluissa huomioitaisiin myös muut ryhmät, kuten ikänsä tai muun seikan vuoksi hyväksikäytön riskissä olevat henkilöt. Työsuojeluviranomainen pitää hyvänä, että uusi rikosnimike kiskonta työelämässä sitoo rangaistavan menettelyn työntekijän taloudelliseen (tai muuhun) ahdinkoon, riippuvuuteen, ymmärtämättömyyteen, ajattelemattomuuteen tai tietämättömyyteen. Nämä kattavat siten erilaiset hyväksikäyttötilanteet hyvin, esimerkiksi ulkomaisen työvoiman, alaikäisten ja vajaakuntoisten kanssa. Työsuojeluviranomainen pitää tärkeänä, että esitetty kiskonta työelämässä -säännös kattaa sen korvaaman kiskonnantapaisen työsyryntään soveltamisalan myös tietämättömyyden osalta.

Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL ry (JHL) pitää ehdotettuja muutoksia kannatettavina. Erityisen hyvänä voidaan pitää muutosta siitä, ettei uusi säännös kiskonnasta työelämässä edellyttäisi syrjintäperusteen selvittämistä.

Itä-Suomen yliopiston oikeustieteiden laitos katsoo kiskonnantapaisen työsyryntään korvaamisen kiskontaa työelämässä koskevalla rikossäännöksellä selkiyttävän sääntelyä ja helpottavan tätä kautta lainkäyttäjän työtä. Syrjintäelementin poistaminen perustekomuodosta helpottaisi muun muassa tekijän tahallisuuden arviointia. Myös tähän liittyvät näytölliset ongelmat poistuisivat. Itä-Suomen yliopiston oikeustieteiden laitos katsoo tietämättömyys-olosuhteen sisällyttämisen kiskonta työelämässä säännökseen olevan perusteltua ennen kaikkea rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen näkökulmasta, mutta myös mahdollisten tulkintaongelmien vähentämiseksi. Itä-Suomen yliopiston oikeustieteiden laitos katsoo rangaistusasteikon olevan perusteltu ja yhdenmukainen kiskonta- ja törkeä kiskonta -säännösten kanssa.

Professori Minna Kimpimäki kannattaa esitystä. Esitys selkiyttäisi sääntelyä useammassakin suhteessa. Perusmuotoisesta säännöksestä poistuisi syrjintäelementti, joka on nykyisen sääntelyn aikana aiheuttanut jossain määrin tulkinnallisia ja näytöllisiä haasteita. Keskeiseksi tunnusmerkistötekijäksi nousisi näin ollen työntekijän hyväksikäyttö itsessään riippumatta siitä, liittyykö tilanteeseen syrjintää. Sääntelyn soveltamisen kannalta on perusteltua, että esitetyissä säännöksissä hyödynnetään soveltuvin osin nykyisissä kiskonnantapaista

työsyrijntää, kiskontaa ja törkeää kiskontaa koskevissa säännöksissä käytettyjä tunnusmerkistökäsitteitä, jolloin voimassa olevaa sääntelyä koskevat tulkintakannanotot ja oikeuskäytäntö ovat monilta osin hyödynnettävissä uutta sääntelyä sovellettaessa.

3.1.2 Ehdotetun sääntelyn selkeys

Euroopan kriminaalipolitiikan instituutti (HEUNI) pitää tärkeänä, että lain esitöissä tunnusmerkistökäsitteitä ja käytettyjä käsitteitä kuvattaisiin säännösten soveltamisen kannalta mahdollisimman selkeästi ja konkreettisesti esimerkkien avulla, jotta kiskonnan ja törkeän kiskonnan työelämässä määritelmät ovat mahdollisimman selkeät lainsoveltajan näkökulmasta.

Teollisuusliitto ry huomauttaa mietinnössä todettavan, ettei rikosoikeudellisesti rangaistavaa epäsuhtaa voida sitoa kiinteästi työehtosopimusten määräyksiin laillisuusperiaatteen vuoksi. Teollisuusliitto ry kuitenkin katsoo, että aloilla, joilla työehtosopimus on olemassa, suorituksen ja vastasuorituksen epäsuhtaan arvioinnissa tulee nimenomaisesti nojautua työehtosopimusmääräyksiin.

Suomen Asianajajat kannattaa pääasiassa muutosehdotuksia. Suomen Asianajajat pitää perusteltuna mietinnön esitystä siitä, että nykyinen kiskonnantapaista työsyrijntää koskeva säännös korvattaisiin uudella rikosnimikkeellä ”kiskonta työelämässä”. Uusi säännös selkeyttäisi sääntelyä kohdistuessaan aikaisempaa suoremmin juuri hyväksikäyttöön. Vaikka tälläkin hetkellä tapauksiin, joissa kiskonnantapaissa työsyrijntäessä vaadittava syrjintäelementti ei täyty, on voitu soveltaa kiskonnan yleiskriminalisointisäännöstä, selkeyttää uusi säännös toteutuessaan rangaistavuuden edellytyksiä.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää tärkeänä, että esitettyjen kiskonta ja törkeää kiskontaa työelämässä sekä ihmiskauppaa koskevien pykälien tunnusmerkistöt ovat riittävän selkeät ja erilliset. Hallituksen esitysluonnosta voisi tältä osin vielä täsmentää sekä lisätä esimerkkejä koskien kiskontaa ja törkeää kiskontaa työelämässä. Yhdenvertaisuusvaltuutettu myös katsoo, ettei esitysluonnoksella vastata riittävästi yleistyneisiin ongelmiin koskien uusia työnteon muotoja, kuten työntekoa pakkoyrittäjänä tai kevytyrittäjänä. Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää tärkeänä, että hallituksen esitysluonnosta täsmennetään siltä osin, että tähän ilmiöön päästään puuttumaan nykyistä paremmin. Ulkomaisten työntekijöiden kohdalla hyväksikäyttäjänä voivat olla myös henkilöt, jotka eivät ole virallisesti työnantajan edustajia. Sääntelyssä ja sen perusteluissa on paremmin ohjattava hyväksikäyttöä

toteuttavien tahojen piirin määrittelyyn. Yhdenvertaisuusvaltuutettu myös katsoo, että työperäisen hyväksikäytön kohdalla tulisi tehokkaammin ohjata soveltamaan yleisiä oppeja vastuupiirin rakentumiseen.

Suomen Tuomariliitto ry toteaa, että ehdotettu rikosnimikkeen muutos on selkeyttävä ja kuvaa nykyistä kiskonnantapainen työsyryntää paremmin sitä menettelyä, johon säännöksellä on tarkoitus puuttua. Tätä uudistusta on pidettävä perusteltuna. Suomen Tuomariliitto ry korostaa, että lainsoveltajien kannalta on tärkeää, että tunnusmerkistöjen sisältöä avataan selvästi, täsmällisesti ja monipuolisesti sekä muihin säännöksiin sovittaen esitöissä. Tuleva säännös tulee sisältämään edelleen paljon termejä, jotka ovat arvostuksenvaraisia tai monitulkintaisia (esimerkiksi muu ahdinko, tietämättömyys, ajattelemattomuus, vastike).

Suomen Tuomariliitto ry suosittaa käsitteiden seikkaperäisempää avaamista sekä työelämän uusien trendien huomioimista esimerkiksi esimerkkitapausten kautta. Suomen Tuomariliitto ry kiinnittää huomiota myös siihen, että rikokseen voisi syllistyä työnantaja tai tämän edustaja. Edustajan määrittelemisen tulee todennäköisesti olemaan tulkinnanvaraista ja näytöllisesti hankalasti arvioitavissa varsinkin silloin, jos kysymyksessä on se, joka toimii työnantajan sijasta. Olisi perusteltua ottaa kantaa siihen, mikä on käsitteiden ”edustaja” ja esimerkiksi kirjanpitorikoksen tunnusmerkistössä tarkoitetun ”tosiasiallisesti määräysvaltaa käyttävän” henkilön suhde.

Elinkeinoelämän keskusliitto EK kannattaa ehdotettuja uusia rikossäännöksiä ja pitää niitä hyvin tarpeellisina lisäyksinä lainsäädäntöön. Uudet säännökset on muotoiltu asianmukaisesti ja säännösten perusteluissa on tuotu esille keskeiset säännösten tulkintaan liittyvät seikat.

Keskusrikospoliisi kannattaa työryhmän mietinnössä ehdotettuja muutoksia. Ehdotettavia muutoksia voidaan pitää tärkeinä työperäiseen hyväksikäyttöön puuttumisen ja sen torjumisen kannalta. Ehdotetut muutokset selkeyttävät tulevaisuudessa esimerkiksi oikeanlaisen rikosnimikkeen valintaa, mitä Keskusrikospoliisi pitää kannatettavana.

Poliisihallitus pitää työryhmämietintöä työperäistä hyväksikäyttöä koskevan sääntelyn muuttamisesta kattavasti perusteltuna ja mietinnössä esitettyjen lakimuutoksia sääntelyä selkeyttävänä ja eheyttävänä sekä kokonaisuutena oikeasuuntaisena.

Palkansaajakeskusjärjestöt SAK, Akava ja STTK katsovat, että ehdotetun kiskontaa koskevan säännöksen (3 a §) yksityiskohtaisissa perusteluissa on hyvin kuvattu säännöksen soveltamiseen liittyvän palvelussuhteen oikeudellisia tunnusmerkkejä ja sen käsitettä. Työperäisessä hyväksikäytössä on yhä tyypillisempää, että työntekosuhte on työntekijöiden oikeuksien ja työnantajavelvoitteiden kiertämistarkoituksessa tahallisesti määritelty muuksi oikeussuhteeksi kuin työsuhteeksi. Säännöksen perusteluissa ei kuitenkaan oteta riittävän selvästi kantaa siihen, miten tällaisissa tilanteissa menetellään.

Suomen yrittäjät ry toteaa, että mietinnön mukaan kiskontaa työelämässä koskeva säännös sisältäisi tyhjentävän listan niistä olosuhteista, joihin rangaistavuus voisi perustua. Suomen Yrittäjät ry katsoo, että mietinnön mukainen säännös sitoo rangaistavan menettelyn erilaisiin hyväksikäyttötilanteisiin varsin kattavasti. Säännöksessä mainittuja olosuhteita olisi kuitenkin täsmennettävä perusteluissa. Riippuvaisen aseman kohdalla esimerkiksi työsuhdetta ei voida pitää riippuvaisen aseman olemassaolona rikossäännöksen tarkoittamalla tavalla. Myös esimerkiksi työntekijän taloudellinen ahdinko voi johtua työnantajan vaikutuspiiriin ulkopuolisista asioista, joihin työnantaja ei voi vaikuttaa. Erityisesti ajattelemattomuus on olosuhteena sellainen, joka voi Suomen Yrittäjät ry:n näkemyksen mukaan olla ongelmallinen käytännössä. Olisi tärkeää täsmentää perusteluita siten, että työntekijän ajattelemattomuus liittyisi kiinteämmin sellaisiin käytännössä ilmenneisiin hyväksikäyttötilanteisiin, joissa ajattelemattomuus ei ole vain työntekijän omaa huolimattomuutta, vaan johtuu hyväksikäyttöön johtaneen tilanteen olosuhteista kokonaisuutena. Myös tietämättömyyttä koskevia perusteluja olisi tarpeen täydentää ja kuvata konkreettisemmin.

Suomen Yrittäjät ry toteaa, että säännöksen soveltaminen edellyttäisi mainittujen olosuhteiden olemassaolon lisäksi selvää epäsuhtaa työntekijälle maksettavan vastikkeen ja työnantajalle koituneen taloudellisen edun välillä. Myös tätä olisi tarpeen kuvata yksityiskohtaisissa perusteluissa tarkemmin. Perusteluissa olisi tärkeää tuoda esiin myös se, että yksittäiset puutteet palkan maksussa eivät ole rikossääntelyn piirissä, vaan palkkaepäselvyydet ovat ensisijaisesti yksityisoikeudellisia kysymyksiä. Hyväksikäyttötilanteille on tyypillistä myös vastikkeen epäsuhtaan pitkäaikaisuus, jota tulisi perusteluissa niinkään Suomen yrittäjät ry:n näkemyksen mukaan käsitellä tarkemmin.

Helsingin käräjäoikeus pitää ehdotettua esitystä kannatettavana. Lainsäädäntömuutos selkeyttää sääntelyä, koska hyväksikäytöstä työelämässä säädettäisiin rangaistavaksi nimenomaan rikoslain työrikosluvussa. Käräjäoikeus pitää kuitenkin tärkeänä, että jatkovalmistelussa tunnusmerkistötekijöitä ja käsitteitä kuvattaisiin säännösten soveltamisen kannalta mahdollisimman selkeästi ja konkreettisesti.

Palvelualojen ammattiliitto PAM ry huomioi mietinnössä todettavan alipalkkauksen olevan yksi tyypillisimmistä työperäisen hyväksikäytön muodoista. Kuitenkin alipalkkauksen käsittely jää mietinnössä hyvin vaillinaiseksi. Lisäksi Palvelualojen ammattiliitto PAM ry kiinnittää huomiota käsitteeseen ”epäsuhta”. Määrittely siitä, mitä käytännössä tarkoittaa taloudellisen edun määrä tunnusmerkistön kohdassa ”...hankkii tai edustaa itselleen tai toiselle taloudellista etua, joka on selvästi epäsuhteessa vastikkeeseen...” on Palvelualojen ammattiliitto PAM ry: näkemyksen mukaan tulkinnanvarainen ja jättää käsitteen avoimeksi.

Rikosuhripäivystys lausuu huolensa koskien asiakastyössään havaitsemiaan epäselvyyksiä, joihin työryhmän ehdotus ei vastaa ja joiden osalta uudistettu sääntely voi pahimmassa tapauksessa johtaa jopa heikennyksiin tunnistamisen ja uhrin oikeuksien kannalta. Tunnusmerkistötekijöiden jättäminen liian avoimeksi voi johtaa siihen, ettei relevanttia tunnusmerkistötekijöiden tulkintaa ohjaavaa oikeuskäytäntöä pääse syntymään, tai että tunnusmerkistötekijöiden tulkintaan muodostuu merkittäviäkin alueellisia eroja. Rikosuhripäivystys pitää tärkeänä, että työryhmämietinnön sisältämät erittelyt perusmuotoisenkin kiskonnan työelämässä sisältämien tietämättömyyden, ymmärtämättömyyden ja ajattelemattomuuden tunnusmerkistötekijöistä tarkennetaan lopulliseen hallituksen esitykseen. Ottaen huomioon, että mietinnössä korostetaan uhrin tilanteen kokonaisvaltaista arviointia, tulisi lain esitöiden ohjata tarkemmin myös tällaisen arvion tekemiseen poliisissa rikosilmoitusta vastaanotettaessa sekä tilanteen alustavissa selvityksissä. Rikosuhripäivystys pitää myös erittäin tärkeänä sitä, että lain esitöihin sisällytettäisiin tarkempaa ja erilaisia esimerkkejä sisältävää pohdintaa siitä, millaisissa tilanteissa saadun edun voidaan mahdollisesti katsoa olevan selvässä epäsuhdassa vastikkeeseen nähden.

Työsuojeluviranomaisen näkemyksen mukaan mietinnössä muun kuin taloudellisen ahdingon käsite jää varsin avoimeksi. Soveltamista helpottaisi, jos muun ahdingon edellytyksiä kuvattaisiin tarkemmin. Työsuojeluviranomaisen käsityksen mukaan pelkästään työsuhde ei automaattisesti aiheuta riippuvaista asemaa rikossäännöksen tarkoittamalla tavalla. Sen vuoksi olisi perusteltua kuvata tarkemmin sitä, milloin työsuhteeseen perustuva riippuvainen asema voi syntyä sellaisissa tilanteissa, joissa työhön ei liity esimerkiksi oleskelulupakytköstä. Uusien säännösten soveltamisen kannalta on tärkeää, että säännösten esitöissä kuvataan tunnusmerkistötekijöitä selkeästi ja mahdollisimman konkreettisesti. Työsuojeluviranomainen kiinnittää huomiota rikoksen tahallisuuden olennaiseen rooliin erityisesti työperäisten hyväksikäyttör rikosten yhteydessä, joissa teko on usein tahallinen. Mietinnössä ei ole otettu kantaa tahallisuuteen.

Työsuojeluviranomainen huomauttaa myös, että käytännössä työsuhteen osapuolten välillä voidaan sopia joistain työsuhteeseen kiinteästi liittyvistä seikoista, jotka eivät kuitenkaan ole suoraan työsuhteeseen liittyviä suorituksia. Työnantaja voi esimerkiksi järjestää työntekijälle asunnon, josta perii vuoraa. Vuokra saatetaan vähentää palkasta, jolloin kyse ei ole työstä vastikkeena suoritettavasti luontoisedusta. Työsuojeluviranomaiselle jää mietinnön perusteella epäselväksi, onko tällaista järjestelyä arvioitava kahtena eri tekona (työn ja palkan osalta kiskonta työelämässä sekä asunnon vuokrauksen osalta kiskonta) vai muodostavatko nämä yhdessä sellaisen oikeustoimikokonaisuuden palvelusuhteeseen liittyen, että niitä arvioitaisiin kiskonta työelämässä -säännöksen mukaisena yhtenä tekona. Lisäksi työsuojeluviranomainen esittää, että perusteluissa otettaisiin kantaa myös siihen, miten erilaisia työntekijälle annettavia luontoisetuja tulisi arvioida eri tilanteissa. Työsuojeluviranomainen toteaa lakiehdotuksessa jäävän myös avoimeksi, mikä on laissa edellytetty selvä epäsuhta.

Professori Minna Kimpimäki esittää huomiona sen, onko perusteltua ottaa uuteen säännökseen kiskontasäännöksen mukainen ilmaisu, "...edustaa itselleen tai toiselle taloudellista etua...". Selkeämpi ja yleiskielen näkökulmasta ymmärrettävämpi muotoilu olisi "hankkiakseen" (...joka käyttää hyväksi... hankkiakseen itselleen tai toiselle taloudellista etua...).

Lounais-Suomen poliisilaitos katsoo työryhmän kirjanneen perusteellisesti mietintönsä sääntelyn nykytilan ja esitetyt muutokset perusteluineen. Lähtökohtaisesti uudistuksella saadaan hyvin porrastettu sääntely työrikosten osalta.

3.1.3 Lainkonkurrenssi

Euroopan kriminaalipolitiikan instituutti (HEUNI) katsoo, että lain esitöissä tulisi tuoda esiin uusien rikosnimikkeiden ja ihmiskaupan välinen rajanveto ja tosiasiallisesti varmistua siitä, ettei ihmiskaupan soveltamisala kapene muutoksen myötä. Lain esitöiden tulisi myös korostaa kokonaisarvion tekemistä tavalla, joka perustuu uhrilähtöisyyteen.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu toteaa, että esitetty pykälä kiskonnasta työelämässä muistuttaa terminologialtaan rikoslain 36 luvun 6 §:n 1 momentin mukaista kiskontaa. Termit poikkeavat osittain siltä osin, miten syrjintälainsäädännöstä on säädetty. Epäsuhtaan sijaan syrjintälainsäädännön puolella käytetään termiä epäedullinen asema. Termivalinnoin kiskonnassa korostuu uhrin kärsimä taloudellinen vahinko. Epäsuhta ei ota huomioon muita oikeushyviä, mitä työsyrynnän sääntelyllä suojataan eli ihmisarvon loukkaamista ja syrjinnästä

aiheutuvaa kärsimystä ja vahinkoa, joka voi olla myös taloudellista, mutta laajempaa kuin vain sitä. Yhdenvertaisuusvaltuutettu nostaa esiin huolen, että taloudellisen vahingon korostuminen eriyttää työsyRJintää ja kiskontaa työelämässä toisistaan, mikä ei ole tarkoituksenmukaista. Yhdenvertaisuusvaltuutettu toteaa, että lainvalmistelussa on pyrittävä varmistamaan, että lainsäädännön systematiikka jatkossakin mahdollistaa sen, että työsyRJinnän vakavammista muodoista voidaan rangaista esimerkiksi kiskontana työelämässä.

Maahanmuuttovirasto pitää tärkeänä, että esitettyjen kiskonnan ja törkeän kiskonnan työelämässä tunnusmerkistöjen ja ihmiskaupan tunnusmerkistön rajanvetoa avattaisiin lain esitöissä työryhmän esitystä vielä perusteellisemmin ja selvemmin.

Helsingin kärjäoikeus pitää tärkeänä, että rikosten yhtymisen näkökulmasta lain esitöissä tuodaan selkeästi esille ne oikeushyvät, joita uudella kiskonta työelämässä rikossäännöksellä suojellaan ja miten sillä suojeltavat oikeushyvät eroavat muista rikossäännöksistä.

Palvelualojen ammattiliitto PAM ry huomauttaa, ettei nykyisen kiskonnantapaista työsyRJintää koskevan säännöksen suhdetta ihmiskauppaa koskevaan sääntelyyn voi pitää täysin selvänä. Se, kuinka sääntelyn muuttaminen tulee vaikuttamaan tähän rajanvetoon, jää mietinnössä epäselväksi.

Sisäministeriö toteaa olevan varsin todennäköistä, että käytännön valvontatyössä ja esitutkinnassa tapahtunutta asiaa voidaan joutua edelleen tarkastelemaan sekä kiskontana että kiskontana työelämässä tai jopa ihmiskaupparikoksena. Kyseiset säännökset ovat hieman päällekkäisiä, joten esitutkinnassa voidaan joutua pohtimaan eri tunnusmerkistöjä.

Rikosuhripäivystys kiittää työryhmää sen huomioimisesta, että on olemassa riski, että esitettyjen kiskonnan ja törkeän kiskonnan työelämässä tunnusmerkistöjen osittainen päällekkäisyys ihmiskauppasäännöksen kanssa voisi johtaa uusien pykälien soveltamiseen myös silloin, kun ihmiskaupan tunnusmerkistö todellisudessa voisi täytyä. Rikosuhripäivystys pitää kuitenkin mietintöä puutteellisena siltä osin, miten tämän riskin toteutumista on pyritty ehkäisemään rajanvetoa selkeyttämällä. Tätä puutetta voi pitää erityisen merkittävänä ottaen huomioon käytettävän rikosnimikkeen mahdolliset vaikutukset uhrin asemaan. Tämän vuoksi Rikosuhripäivystys katsoo, että rajanvetoa tulisi lain esitöissä käsitellä huomattavasti työryhmämietintöä perusteellisemmin, esimerkiksi oikeuskäytäntöön ja -kirjallisuuteen peilaten.

Itä-Suomen yliopiston oikeustieteiden laitos katsoo, että rikosten yhtymisen näkökulmasta lain esitöissä on syytä selkeästi tuoda esille ne oikeushyvät, joita uudella rikossäännöksellä suojellaan ja se, miten suojeltavat oikeushyvät eroavat niistä muista rikossäännöksistä, jotka voivat tulla hyväksikäyttötilanteissa sovellettavaksi. Tämä olisi omiaan auttamaan lainkäyttäjii eri rikossäännösten välisten ensi- ja toissijaisuuksien arvioimisessa ja eri rikossäännösten samanaikaisessa soveltamisessa. On kuitenkin syytä todeta, että suojeltavat oikeushyvät käyvät jo varsin hyvin esille työryhmämietinnössä, jossa myös asianmukaisesti tuodaan ilmi, että samassa tekokokonaisuudessa sovellettavaksi voi tulla samanaikaisesti myös petos ja työsyrintä (sivu 88).

Lounais-Suomen poliisilaitos arvioi edelleen jäävän tiettyjen tapausten osalta rajanvetoa siitä, että onko kyse kiskonnasta työelämässä vai RL 36:6 tarkoittamista kiskonnasta. Työryhmän mietinnössäkin todetaan, että säännös kiskonnasta työelämässä olisi aina jossain määrin päällekkäinen kiskontasäännöksen kanssa ja sovellettavan rikossäännöksen valinnassa olisi viime kädessä kyse tapauskohtaisesti tulkinnasta. Edelleen jää siis tapauksia, jotka esitutkintavaiheessa tulisi tutkia vaihtoehtoisin rikosnimikkein.

3.2 Törkeä kiskonta työelämässä

3.2.1 Säännösten soveltamisala

Yhdenvertaisuusvaltuutettu kehottaa arvioimaan, tulisiko esimerkiksi 47:3b kohdan perusteluita täsmentää siten, että 3 kohdan ”rikosentekijä käyttää häikäilemättömästi hyväksi toisen erityistä heikkoutta tai muuta turvatonta tilaa” voi tarkoittaa henkilön erilaista kohtelua RL 47:3 kirjatulla (syrintä)perusteilla.

Helsingin kärjäoikeus toteaa, että vakavammat hyväksikäyttöteot esitetään säädettäväksi rangaistavaksi törkeänä kiskontana työelämässä. Helsingin kärjäoikeus kannattaa esitystä. Helsingin kärjäoikeus pitää sääntelyn soveltamisen kannalta perusteltuna, että esitetyissä säännöksissä hyödynnetään soveltuvin osin nykyisissä kiskonnantapaista työsyrintää, kiskontaa ja törkeää kiskontaa koskevissa säännöksissä käytettyjä tunnusmerkistökäytöitä, jolloin voimassa olevaa sääntelyä koskevat tulkintakannanotot ja oikeuskäytäntö ovat monilta osin hyödynnettävissä uutta sääntelyä sovellettaessa.

Itä-Suomen yliopiston oikeustieteiden laitoksen näkemyksen mukaan se, että kiskonnasta työelämässä ja törkeästä kiskonnasta työelämässä säädettäisiin jatkossa työrikosluvussa, on omiaan johtamaan siihen, että erityisesti törkeimmissä teoissa

arvioidaan asianmukaisesti myös kvalifiointiperusteiden soveltumista ja kokonaisuutena täyttymistä. Kuten työryhmämietinnössä todetaan, ei käytännössä ole aina tunnistettu (törkeän) kiskontasäännöksen soveltumista käsillä olevaan tapaukseen.

Itä-Suomen yliopiston oikeustieteiden laitos huomioi työryhmämietinnössä tuotavan useassa kohtaa esille, että sääntely on osittain päällekkäistä ihmiskauppasääntelyn kanssa. Samalla mietinnössä korostetaan, että ihmiskauppana voivat tulla arvioitavaksi työperäisen hyväksikäytön jatkumon vakavimmat muodot. Tämän rajanvedon osalta Itä-Suomen yliopiston oikeustieteiden laitos nostaa esiin huomion liittyen esitetyn törkeää kiskontaa työelämässä koskevan säännöksen toiseen kvalifiointiperusteeseen. Kyseisen kvalifiointiperuste täyttyy, jos kiskonnassa työelämässä aiheutetaan huomattavaa tai erityisen tuntuva vahinkoa. Vahinko viittaa tässä yhteydessä ennen kaikkea taloudelliseen vahinkoon. Ehdotettu säännös ei näin ollen sisällä muuta huomattavaa tai erityisen tuntuva haittaa, joka menettelystä voi rikoksen uhrille aiheutua esimerkiksi epäasiallisten työaikojen johdosta. Jos ihmiskaupan tunnusmerkistö ei täyty eikä kyse ole erityisen heikkouden tai turvattoman tilan hyväksi käyttämisestä, ei törkeän kiskonnassa työelämässä tunnusmerkistö näytä täyttyvän tilanteessa, jossa uhrille aiheutetaan muuta erityisen tuntuva haittaa (kärsimystä) kuin taloudellista. Haitan lisääminen toiseen kvalifiointiperusteeseen vähentäisi Itä-Suomen yliopiston oikeustieteiden laitoksen näkemyksen mukaan mahdollisia tulkintaongelmia ja olisi rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen näkökulmasta perusteltu.

3.2.2 Ehdotetun sääntelyn selkeys

Rikosuhripäivystys pitää erittäin tärkeänä, että esitetyn törkeän kiskonnassa työelämässä kvalifiointiperusteita avataan hallituksen esityksessä selkeämmin tulkintakäytäntöjen yhdenmukaistamiseksi. RIKU esittää huomioita koskien kohtaa 1 (huomattavan hyödyn tavoittelu), 2 (erityisen tuntevan vahingon aiheuttaminen), 3 (hyväksikäytön häikäilemättömyys) ja 4 (erityinen suunnitelmallisuus).

Työryhmämietinnön nykyistä yleistä törkeän kiskonnassa pykälää käsittelevässä osiossa (s. 28) todetaan, että huomattavan hyödyn tunnusmerkin tulkinnan tulisi olla samankaltainen eri rikosten kohdalla. Myös uuden pykälän kvalifiointiperusteeksi kaavailtu huomattavan hyödyn tavoittelu sisältyy törkeän petoksen tunnusmerkistöön. Mietinnön törkeää petosta käsittelevässä osiossa (s. 36) todetaan, että törkeän petoksen kriminalisointia koskevissa esitöissä on erikseen huomautettu (viitaten HE 66/1988 vp, s. 135), että tämä kvalifiointiperuste ei vaadi huomattavan hyödyn toteutumista, vaan ainoastaan sen tavoittelua. Koska tämä

voi olla merkittävä seikka arvioidessa esimerkiksi tapauksia, joissa hyväksikäyttö on ollut vakavaa, mutta ei ole ehtinyt ajallisesti kestää kauan, Rikosuhripäivystys katsoo, että tämä sama huomio tulisi sisällyttää selkeästi myös törkeää kiskontaa työelämässä koskevan sääntelyn esitöihin.

Kohdan 2 subjektiivisesti arvioitavan erityisen tuntuvan vahingon osalta Rikosuhripäivystys katsoo vastaavasti, että esitöissä tulisi vielä selkeämmin arvioida, millainen vahinko voidaan katsoa erityisen tuntuvaksi ottaen huomioon uhrin henkilökohtainen taloudellinen tilanne. Kohdan 3 osalta työryhmämuistiossa todetaan (s. 90), että "[h]äikäilemättömyys saattaisi ilmetä ehdotetussa 3 a §:ssä tarkoitetun hyväksi käyttämisen poikkeuksellisen räikeinä tapauksina." Rikosuhripäivystys katsoo, että tämä jättää kuitenkin epäselväksi, milloin hyväksikäyttöä voi pitää poikkeuksellisen räikeänä. Lain esitöissä tulisi tuoda esiin esimerkiksi oikeustapauksiin viitaten konkreettisia seikkoja, joiden on katsottu osoittavan hyväksikäytön häikäilemättömyyttä.

Suunnitelmallisuutta koskevan kohdan 4 osalta Rikosuhripäivystys pitää hyvänä, että muistiossa (s. 90) on tuotu esille konkreettisia suunnitelmallisuutta osoittavia seikkoja, kuten teon pitkää kestoja tai rikoksen ilmitulon estämiseksi tehtyjä järjestelyjä. Rikosuhripäivystys ehdottaa, että tältä osin suunnitelmallisuudeksi katsottaisiin lain esitöissä myös ne tilanteet, joissa työnantaja kohdistaa suureen joukkoon työntekijöitä "pienimuotoista" ja mahdollisesti lyhytkestoista hyväksikäyttöä, jolloin yksittäisen työntekijän saatavat eivät ole suuria, mutta kaikkien työntekijöiden saatavien yhteismäärä kuitenkin nousee huomattavaksi.

Työsuojeluviranomainen katsoo, että lain perusteluissa tulisi avata tarkemmin sitä, mitä törkeän kiskonnin säännöksessä tarkoitettulla "tavoittelemisella" tarkoitetaan, kun törkeä kiskonta työelämässä voisi tulla kyseeseen muun muassa silloin, jos kiskonnassa tavoitellaan huomattavaa hyötyä. Perusteluissa olisi hyvä ottaa kantaa esimerkiksi siihen, voiko kyse olla huomattavan hyödyn tavoittelusta, vaikka teko jäisi lyhytkestoiseksi asian tultua ilmi tai viranomaisten tietoon varhaisessa vaiheessa, kun teon jatkuessa hyöty olisi ollut huomattavaa. Mietinnön mukaan törkeä kiskonta työelämässä voisi tulla kyseeseen myös silloin, kun rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti. Työsuojeluviranomainen katsoo, että perusteluissa olisi hyvä ottaa kantaa siihen, voisiko suunnitelmallisuutta osoittaa esimerkiksi se, että oleskelulupa-asiaa käsittelevälle viranomaiselle toimitettavaan työsopimukseen olisi kirjattu lainmukaiset työsuhteen ehdot, mutta ne eivät käytännössä ole toteutuneet taikka se, että työaikakirjanpitoa väärennetään niin, että työntekijät vaikuttavat lainmukaisilta.

Professori Minna Kimpimäki katsoo ehdotusten selkiyttävän sääntelyä muun muassa siten, että vakavammat hyväksikäyttöteot esitetään säädettäväksi rangaistavaksi törkeänä kiskontana työelämässä. Vaikka vakavampiin hyväksikäyttötapauksiin on voitu soveltaa törkeää kiskontaa koskevaa säännöstä, ei ole sääntelyn selkeyden kannalta optimaalista, että vakavampiin työelämän hyväksikäyttötapauksiin sovelletaan työrikossääntelyn sijaan kiskontaa koskevaa yleissääntelyä. Onkin oletettavaa, että kvalifiointiperusteiden täyttyminen tulee todennäköisemmin arvioitavaksi, jos vakavammat teot säädetään esityksen mukaisesti rangaistavaksi työrikosluvussa törkeänä kiskontana työelämässä.

3.2.3 Lainkonkurrensi

Teollisuusliitto ry huomauttaa, että mietinnössä mainittu riski ihmiskauppaa koskevien säännösten soveltamisen kaventumisesta on otettava vakavasti ja säädettävä uudet rikosnimikkeet siten, että ne täydentävät voimassa olevaa ihmiskauppasääntelyä.

Suomen Asianajajat toteaa, että uuden säännöksen törkeä tekemuoto, törkeä kiskonta työelämässä, lähestyy kvalifiointiperusteiden osalta ihmiskauppasäännöstä. Erityisesti tämä koskee kvalifiointikriteeriä 3, jonka mukaan teko on törkeä, jos rikosentekijä käyttää häikäilemättömästi hyväksi toisen erityistä heikkoutta tai muuta turvatonta tilaa. Suomen Asianajajat korostaa tarvetta selkeälle rajanvedolle ihmiskauppasääntelyn ja tätä lievempien hyväksikäyttörikosten välillä. Tässä tarkoituksessa voisi olla aiheellista pohtia, tulisiko törkeää tekemuotoa koskeva säännös kirjoittaa siten, etteivät kvalifiointikriteerit olisi päällekkäisiä ihmiskauppapykälässä yksilöityjen ihmiskaupan keinojen kanssa.

Maahanmuuttovirasto pitää tärkeänä, että esitettyjen kiskonnin ja törkeän kiskonnin työelämässä tunnusmerkistöjen ja ihmiskaupan tunnusmerkistön rajanvetoa avattaisiin lain esitöissä perusteellisemmin ja selvemmin.

Helsingin kärjäoikeus huomauttaa, että työryhmämietinnössä tuodaan useassa kohtaa esille sääntelyn olevan osittain päällekkäistä ihmiskauppasääntelyn kanssa. Esityksessä on todettu, että törkeää kiskontaa työelämässä koskeva säännös syrjäytyisi, jos tapaukseen olisi sovellettava rikoslain 25 luvun 3 §:n mukaista ihmiskauppasäännöstä tai sen törkeää tekemuotoa. Rajaveto arvioitaisiin esityksen mukaan yleisten oppien mukaisesti. Helsingin kärjäoikeus katsoo, että sääntelyä on mahdollista selkeyttää tässä yhteydessä. Jatkovalmistelussa tulisi pyrkiä poistamaan rangaistussäännösten päällekkäisyydet tarkistamalla tunnusmerkistöjä.

Rikosuhripäivystys kiittää työryhmää sen huomioimisesta, että on olemassa riski, että esitettyjen kiskonnan ja törkeän kiskonnan työelämässä tunnusmerkistöjen osittainen päällekkäisyys ihmiskauppasäännöksen kanssa voisi johtaa uusien pykälien soveltamiseen myös silloin, kun ihmiskaupan tunnusmerkistö voisi täyttyä. Rikosuhripäivystys kuitenkin katsoo, että rajanvetoa tulisi lain esitöissä käsitellä huomattavasti työryhmämietintöä perusteellisemmin.

Professori Minna Kimpimäki huomauttaa ehdotetun sääntelyn olevan osittain päällekkäistä ihmiskauppasääntelyn kanssa. Onkin perusteltua, että rikosoikeudellinen sääntely riittävässä määrin kattaa eri asteiset työelämään liittyvät hyväksikäytön muodot. Erityisen ilmeistä päällekkäisyys on esitetyn törkeää kiskontaa työelämässä koskevan säännöksen kolmannen kvalifiointiperusteen (”rikosentekijä käyttää häikäilemättömästi hyväksi toisen erityistä heikkoutta tai muuta turvatonta tilaa”) kohdalla. Toisen heikkouden tai muun turvattoman tilan häikäilemätön hyväksikäyttö viittaa Minna Kimpimäen näkemyksen mukaan vahvasti toimintaan, jota tulisi arvioida ihmiskauppana. Tämä näkökohta on hänen mukaansa syytä huomioida lakiesityksen kohdalla etenkin erityisen heikkouden tai muun turvattoman tilan häikäilemätöntä hyväksikäyttöä koskevaa kvalifiointiperustetta arvioitaessa.

3.3 Muut lakiehdotukset

Euroopan kriminaalipolitiikan instituutti (HEUNI) pitää tärkeänä, että oikeushenkilön rangaistusvastuu ulotettaisiin kiskontaan työelämässä ja törkeään kiskontaan työelämässä, ja että näistä rikoksista voitaisiin tuomita myös liiketoimintakieltoon.

Teollisuusliitto ry:n näkemyksen mukaan on tärkeää, että myös uusiin rikosnimikkeisiin liitetään mahdollisuus määrätä liiketoimintakielto ja yhteisösakko.

Suomen Asianajajat kannattaa mietinnössä esitettyjä oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevia muutoksia. Ehdotuksen mukaan oikeushenkilön rangaistusvastuu laajenisi kattamaan myös mietinnön uudet säännökset. Työperäinen hyväksikäyttö tapahtuu usein osana liiketoimintaa. Tehokas rakenteelliseen hyväksikäyttöön puuttuminen edellyttää Suomen Asianajajien näkemyksen mukaan mainittujen muutosten tekemistä. Tämä koskee myös ehdotettua oikeushenkilölle asetettavaa työperäisestä hyväksikäytöstä seuraavaa liiketoimintakieltoa.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu kiinnittää huomiota siihen, että toisin kuin muut julkisia hankintoja ja kilpailutuksia koskevat liitelait, laki julkisista puolustus- ja turvallisuushankinnoista ei ehdotuksen mukaan sisältäisi hankintojen ja kilpailutusten ulossulkemisperusteena rikoslain 47 luvun 3 §:n työsyRJintärikosta. Yhdenvertaisuusvaltuutettu katsoo, että työsyRJintä olisi aiheellista ottaa myös tämän lain kilpailutuksiin osallistumisen ulossulkemisperusteisiin.

Suomen Tuomariliitto ry katsoo, että oikeushenkilön rangaistusvastuun ulottaminen kiskontaa työelämässä koskevaan lainsäädäntöön on perusteltua, kun otetaan huomioon, että palvelussuhteessa tapahtuessaan teko tapahtuu yleensä oikeushenkilön toiminnassa oikeushenkilön lukuun ja siihen liittyy taloudellisia intressejä. Vastuun kohdentaminen kattavasti luonnollisiin henkilöihin voi olla haastavaa, mikä puoltaa rangaistusvastuun ulottamista oikeushenkilöön. Suomen Tuomariliitto ry pitää johdonmukaisena sekä kannatettavana, että kiskontaan työelämässä tai törkeään kiskontaan työelämässä syyllistynyt voitaisiin määrätä liiketoimintakieltoon. On myös tarkoituksenmukaista lisätä törkeä kiskonta työelämässä niihin rikoksiin, joiden selvittämisessä voidaan käyttää telekuuntelua.

Elinkeinoelämän keskusliitto EK toteaa, että työryhmän mietinnössä ehdotetaan liiketoimintakieltoon määräämistä, jos liiketoiminnassa on syyllistytty kiskontaan työelämässä tai törkeään kiskontaan työelämässä. Pakkokeinolakia muutettaisiin siten, että telekuuntelun mahdollistavien rikosten listaan lisättäisiin törkeä kiskonta työelämässä. Lisäksi ehdotetaan rikoslain muuttamisen johdosta tarvittavien muutosten tekemistä muuhun lainsäädäntöön. Elinkeinoelämän keskusliitto EK kannattaa myös näitä ehdotuksia. Kiskonta ja törkeä kiskonta työelämässä osoittavat niin vakavaa piittaamattomuutta yhteiskunnan normeista, että liiketoimintakiellon määrääminen ja telekuuntelun mahdollistaminen on hyvin perusteltua.

Työ- ja elinkeinoministeriö toteaa, että esityksen myötä ehdotetaan muutettavaksi myös palkkaturvalakia, hankintalakia ja lakia työvoimapalveluiden järjestämisestä. Nämä muutokset on valmisteltu yhteistyössä työ- ja elinkeinoministeriön kanssa.

Poliisihallituksen näkemyksen mukaan mietinnössä ehdotettua muutosta pakkokeinolakiin ja telekuuntelun lisäämistä keinovalikoimaan törkeän tekemuodon selvittämisen yhteydessä voidaan pitää perusteltuna ja muutokselle on perusoikeusjärjestelmän edellyttämät hyväksyttävät perusteet. Kyseisen pakkokeinon lisääminen keinovalikoimaan törkeän tekemuodon yhteydessä on erityisen tärkeää esimerkiksi reaaliaikaisten tapausten selvittämiseksi ja yleisesti epäiltyjen rikosten paljastamiseksi. Myös oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamisalan

laajentaminen kiskonta työelämässä -säännöksen ja sen törkeän tekemuodon yhteyteen on Poliisihallituksen näkemyksen mukaan perusteltu ja tarkoituksenmukainen sääntelyratkaisu.

Liiketoimintakieltoa koskevan ehdotuksen osalta Poliisihallitus toteaa työperäisen hyväksikäytön olevan toimintaa, joka jo sellaisenaan on yhteydessä liiketoimintaan liittyvien sääntöjen rikkomiseen sekä terveen ja toimivan taloudellisen kilpailun toteutumismahdollisuuksiin. Työperäisellä hyväksikäytöllä on samoin yhteys liiketoimintaan kohdistuvaan luottamukseen sekä myös muiden etujen eli tässä tapauksessa työntekijöiden oikeuksien toteutumiseen. Tämän vuoksi liiketoimintakiellon edellytysten selvittäminen on tärkeää ja perusteltua kiskonta työelämässä -säännöksen ja sen törkeää tekemuotoa koskevan esitutkinnan yhteydessä.

Palkansaajakeskusjärjestöt SAK, Akava ja STTK toteavat, että esityksessä ehdotetaan oikeushenkilön rangaistusvastuuta laajennettavaksi uusiin rikosnimikkeisiin. Näin yritykset ja muut oikeushenkilöt voidaan saattaa vastuuseen kiskonnasta työelämässä ja sen törkeästä tekemuodosta, mikä on tärkeää erityisesti rakenteellisten hyväksikäyttötapauksen torjunnassa. Liiketoimintakiellosta annettuun lakiin ehdotetaan vastaavasti muutosta siten, että kiello voidaan määrätä, jos liiketoiminnassa on syyllistytty kiskontaan työelämässä tai sen törkeään tekemuotoon. Pakkokeinolain muutoksella mahdollistetaan telekuuntelu myös törkeää kiskontaa työelämässä koskevissa rikostutkinnoissa, mikä antaa viranomaisille tehokkaampia välineitä vakavien hyväksikäyttörikosten selvittämiseen. Palkansaajakeskusjärjestöt SAK, Akava ja STTK katsovat, että liiketoimintakieltoa koskevaa sääntelyä tulee kiristää, sillä nykyinen lainsäädäntö ei tosiasiallisesti estä laittomasti toimivien työnantajien toimintaa. Laittomasti toimivien työnantajien kiinnijäämisriski on aivan liian pieni ja heidän mahdollisuutensa jatkaa työntekijöiden hyväksikäyttöön perustuvaa liiketoimintamalliaan on aivan liian helppoa.

Helsingin poliisilaitos toteaa rikosvastuun ulottamisen oikeushenkilöihin ja liiketoimintakiellon ulottamisen väärinkäyttöksiin olevan hyvä asia. Pakkokeinolakiin tehtävät muutokset puolestaan edesauttavat esitutkinnan suorittamista.

Helsingin kärjäoikeus katsoo, että oikeushenkilön rangaistusvastuuta ja liiketoimintakieltoa koskevat ehdotukset ovat perusteltuja ottaen huomioon, että rikoksia tehdään usein oikeushenkilöiden harjoittaman liiketoiminnan yhteydessä.

Palvelualojen ammattiliitto PAM ry kannattaa esitettyjä oikeushenkilön rangaistusvastuuta ja liiketoimintakieltoa koskevia muutoksia.

Sisäministeriö toteaa, että törkeä kiskonta työelämässä säännöksen lisäämisen pakkokeinolain telekuuntelulistaan voidaan perustellusti katsoa olevan esitutkinta-viranomaisille tarpeellinen muutos. Harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnan näkökulmasta on myös tärkeää, että liiketoimintakielto voidaan määrätä sellaisissa tapauksissa, joissa henkilö on syyllistynyt työelämässä tapahtuvaan kiskontaan tai sen törkeään tekemuotoon.

Työsuojeluviranomainen kannattaa oikeushenkilön rangaistusvastuun ulottamista kiskontaan työelämässä ja törkeään kiskontaan työelämässä sekä sitä, että liiketoimintakieltoon voitaisiin määrätä, jos liiketoiminnassa on syyllistytty mainittuihin rikoksiin. Työsuojeluviranomainen pitää esityksiä perusteltuina terveen kilpailun edistämisen sekä työntekijöiden suojelemisen vuoksi. Yritystoiminnassa rikokset tehdään yritykselle ja omistaja saa siitä useimmiten hyödyn, minkä takia oikeushenkilön rangaistusvastuun laajentuminen on perusteltua.

Itä-Suomen yliopiston oikeustieteiden laitos toteaa esitettyjen oikeushenkilön rangaistusvastuuta ja liiketoimintakieltoa koskevien muutosten olevan perusteltuja, koska yleensä työperäinen hyväksikäyttö liittyy oikeushenkilöiden harjoittamaan liiketoimintaan. Rikosten selvittämisen näkökulmasta ehdotettu pakkokeinolain muutos on myös perusteltu.

Professori Minna Kimpimäki pitää perusteltuina esitettyjä oikeushenkilön rangaistusvastuuta ja liiketoimintakieltoa koskevia muutoksia ottaen huomioon, että kyseessä olevan kaltaisia rikoksia tehdään usein nimenomaan oikeushenkilöiden harjoittaman liiketoiminnan yhteydessä.

Lounais-Suomen poliisilaitoksella ei ole kommentoitavaa työryhmän mietintöön oikeushenkilön rangaistavuuden muutoksesta ja liiketoimintakieltolain muutoksesta ja katsoo esityksen olevan tältä osin hyvä.

3.4 Yleiset kysymykset

3.4.1 Tarkoituksenmukaisuus ja vaihtoehdot

Teollisuusliitto ry toteaa, ettei mietintö sisällä esitystä alipalkkauksen kriminalisoinnista. Teollisuusliitto ry korostaa, että alipalkkauksen kriminalisoinnin tai esimerkiksi Norjan mallin mukainen palkkavarkauden kriminalisointi tarpeeksi merkittäville rangaistuksilla olisi tehokkain keino kitkeä työperäistä hyväksikäyttöä, jonka keskeinen ilmenemismuoto alipalkkaus on.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää hallituksen esitysluonnosta oikeasuuntaisena ja tarpeellisenä keinona puuttua työperäiseen hyväksikäyttöön nykyistä tehokkaammin. Työperäiseen hyväksikäyttöön on puututtava kattavin toimin, kuten lainsäädäntöä täsmentämällä.

Suomen Tuomariliitto ry kannattaa työperäisen hyväksikäytön rangaistavuuden selkeyttämistä ja lakiuudistuksen keskeisintä ehdotusta korvata kiskonnantapainen työsyrintä uudella, selkeämmällä säännöksellä sekä lisätä rikoslakiin sen kvalifioitu tekemuoto. Suomen Tuomariliitto ry kuitenkin kiinnittää huomiota siihen, ettei pistemäisellä yksittäisen rikosnimikkeen muuttamisella useinkaan saavuteta asetettuja tavoitteita. Työelämän muutokset, kuten alustalous, kynnysrahatilanteet tai näennäiset toimeksianto- tai muut yrittäjyys-sopimukset sekä työvoiman kasvanut globaali liikkuvuus, kehittävät työelämää jatkuvasti ja haastavat perinteistä käsitystä työntekemisestä. Työperäistä hyväksikäyttöä koskevaa rikoslainsäädäntöä tulisi Suomen Tuomariliitto ry:n näkemyksen mukaan uudistaa kokonaisvaltaisemmin ja suhteessa muuhun työelämän sääntelykehitykseen.

Elinkeinoelämän keskusliitto EK pitää tärkeänä, että työntekijöiden hyväksikäyttöön puututaan kiristämällä lainsäädäntöä ja rangaistuksia. Työntekijöiden kiristyksessä, kiskonnassa ja ihmiskaupassa on kyse vakavasta rikollisuudesta. Edellä mainituista syistä Elinkeinoelämän keskusliitto EK on esittänyt jo vuonna 2020, että rikoslakiin lisättäisiin nyt esitetyn kaltaiset säännökset kiskonnasta työelämässä ja törkeästä kiskonnasta työelämässä.

Poliisihallitus katsoo, että esitutkinnoissa esille tulevissa työperäisen hyväksikäytön tapauksissa ei käytännössä juurikaan tule esille mitään erityistä syrjintään viittaavaa elementtiä, kuten rotua, kansallista tai etnistä alkuperää, kansalaisuutta, ihonväriä, sukupuolta, ikää, sukupuolista suuntautumista tai vammaisuutta. Lähtökohtaisesti tekojen tarkoituksena on ollut hyötyä uhrien ymmärtämättömyydestä tai ajattelemattomuudesta eikä niinkään mistään syrjintäolettaman alle osuvasta syrjintäperusteesta. Tältä osin kiskonnantapaisen työsyrintä kumoaminen ja korvaaminen kiskonta työelämässä rikossäännöksellä vaikuttaa tarkoituksenmukaiselta sääntelyratkaisulta.

Palkansaajakeskusjärjestöt SAK, Akava ja STTK katsovat, että uudet rikosnimikkeet mahdollistavat paremman ja tarkoituksenmukaisemman sääntelykehikon, ja esitetyt muutokset ovat omiaan vahvistamaan työntekijöiden suoja ja voivat tehostaa puuttumista hyväksikäyttöön ja tukea reilua kilpailua työmarkkinoilla. Palkansaajakeskusjärjestöt SAK, Akava ja STTK kannattavat ehdotusta, jonka mukaan uusi sääntely ei edellyttäisi enää syrjintäperusteen selvittämistä. Tämä voi

osaltaan vähentää riskiä siitä, että hyväksikäyttötapauksia käsitellään riita-asioina rikosprosessin sijasta, ja se voi lisätä todennäköisyyttä esitutinnan käynnistymiselle tilanteissa, joissa syrjintää koskevaa näyttöä ei ole ollut mahdollista esittää tai se on ollut vaikeaa. Kokonaisuudessaan ehdotukset voivat selkeyttää rikosoikeudellista sääntelyä ja antaa viranomaisille tehokkaampia keinoja puuttua työntekijöiden hyväksikäyttöön ja epäasiallisiin menettelyihin työelämässä.

Palkansaajakeskusjärjestöt SAK, Akava ja STTK huomauttavat, että kuten mietinnöstä käy ilmi, alipalkkaus on yksi yleisimmistä työperäisen hyväksikäytön muodoista. Työryhmä ei ole kuitenkaan ehdottanut alipalkkauksen kriminalisointia esimerkiksi palkkavarkausrikosnimikkeen muodossa. Palkansaajakeskusjärjestöt SAK, Akava ja STTK katsovat, että alipalkkauksen nimenomainen kriminalisointi olisi tehokas, selkeä ja oikeudenmukainen keino torjua työperäistä hyväksikäyttöä ja vahvistaa työntekijöiden asemaa. Tämä on perusteltua lisätä lainsäädäntöesitykseen jatkovalmistelun yhteydessä.

Suomen yrittäjät ry:n näkemyksen mukaan rikosoikeus ei yleisesti ottaen ole oikea keino ratkaista sopimusperusteisten velvoitteiden kohdalla ilmeneviä ongelmia. Rikosoikeus viimesijaisena keinona soveltuu siten vain niihin tilanteisiin, joissa on kyse selvästi ei-hyväksyttävästä toiminnasta. On myös huomattava, ettei oikean palkan määrittäminen etenkin yleissitovan työehtosopimuksen tilanteissa ole välttämättä yksinkertaista.

Palvelualojen ammattiliitto PAM ry pyytää huomioimaan, että esitetty sääntely ei riittävän selkeästi suojaa työntekijäitä alipalkkaukseen perustuvalta hyväksikäytöltä. Huomiota tulee myös kiinnittää uusien säännösten mahdollisiin ihmiskaupan soveltamisalaa kaventaviin vaikutuksiin. Palvelualojen ammattiliitto PAM ry katsoo, että alipalkkauksen käsittäminen varkauden kautta toisi paremmin tasapainoa työntekijän ja työnantajan välille ja että palkkavarkauden kriminalisointi kattaisi ehdotettua sääntelyä selkeämmin ja laajemmin taloudellisessa hyötymistarkoituksessa tapahtuvan alipalkkauksen.

Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL ry ihmettelee, miksei alipalkkauksen kriminalisointia esimerkiksi palkkavarkaus -rikosnimikkeen keinoin ole pohdittu vaihtoehtona hyväksikäytön ehkäisemiseksi. JHL:n näkemyksen mukaan alipalkkauksen kriminalisointi Norjan mallin mukaisesti olisi juuri sellainen konkreettinen toimenpide, jota olisi tässä lainvalmistelussa pitänyt edes harkita vaihtoehtona muiden keinojen ohella. Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL ry esittää epäilyksen, ovatko nyt ehdotetut muutokset riittäviä systematisoimaan rikosoikeudellista sääntelyä siten, että alipalkkaukseen voitaisiin riittävällä tehokkuudella puuttua.

JHL:n näkemyksenä on, että alipalkkauksen nimenomainen kriminalisointi olisi tehokkaampi ja tarkkarajaisempi keino puuttua alipalkkaukseen perustuvaan työntekijöiden hyväksikäyttöön kuin nyt ehdotettu kiskonta työelämässä. JHL ehdottaa alipalkkauksen erillistä kriminalisointia siten, että rangaistavuuden edellytyksenä olisi palkan tai sen osien maksamatta jättäminen. Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL ry huomauttaa, että alipalkkauksen kriminalisoinnilla tähdättäisiin samoihin tavoitteisiin, mihin esityksessä viitataan ehdotetuilla muutoksilla pyrittävän.

Syyttäjälaitos toteaa ehdotettujen lakimuutosten tavoitteena olevan työperäisen hyväksikäytön rangaistavuuden edellytysten selkeyttäminen sekä väärinkäytöistä määrättävien rangaistusten kiristäminen hallitusohjelmakirjauksen mukaisesti. Syyttäjälaitos kannattaa tavoitteita ja katsoo ehdotettujen lakimuutosten olevan niiden mukaisia. Syyttäjälaitos nostaa vielä esille suotavana muutoksena työryhmän esityksen, että syrjinnän vaatimusta ei sisälly ehdotetun kiskonnan työelämässä tunnusmerkistöön. Syrjinnän näyttäminen on erityisen hankalaa silloin, kun kaikki työntekijät tai osa heistä ovat ulkomaalaistaustaisia.

Helsingin poliisilaitos toteaa, että useissa työperäiseen hyväksikäyttöön liittyvissä tapauksissa on havaittavissa ihmiskauppaan viittaavia elementtejä. Ihmiskauppanimike on varsin haastava näyttää toteen sen monisäikeisen ja laaja-alaisen tunnusmerkistön vuoksi ja monissa tapauksissa näyttö ei ole riittänyt tuomioistuimessa ihmiskaupparikoksesta tuomitsemiseen. Työperäiseen hyväksikäyttöön liittyvissä ihmiskauppaepäilyissä on ollut haastavaa löytää sopivaa vaihtoehtoista rikos-tunnusmerkistöä tapauksille, joissa on havaittavissa ihmiskaupan elementtejä, mutta jotka eivät kuitenkaan täytä ihmiskaupparikoksen tunnusmerkistön edellytyksiä.

Itä-Suomen yliopiston oikeustieteiden laitos pitää luonnoksessa esitettyjä rikoslakiin tehtäviä lainsäädäntömuutoksia kannatettavina ja kriminaalipoliittisia tavoitteita hyväksyttävänä. Nyt toteutettavalla lainsäädäntömuutoksella on selkiyttävä systemaattinen vaikutus, koska hyväksikäytöstä työelämässä säädettäisiin rangaistavaksi nimenomaan rikoslain työrikosluvussa.

Lounais-Suomen poliisilaitos pohtii mahdollisuutta yhdistää kiskonta ja kiskonta työelämässä -säännökset. Tällöin välttyttäisiin esitutkinnassa siltä, että asiaa pitää tutkia vaihtoehtoisin säännöksin. Esitutkinta on aina tehokkainta silloin, kun ei tarvitse miettiä vaihtoehtoisia rikosnimikkeitä. Lounais-Suomen poliisilaitoksen näkemyksen mukaan yhdistämisellä olisi siten esitutinnan kannalta positiivisia vaikutuksia, joskin rikoslain järjestelmällisyyden kannalta myös negatiivisia tulkin-toja voidaan esittää, koska tällöin työrikoksiin kuuluva tunnusmerkistö voisi olla myös rikoslain 36 luvussa.

3.4.2 Vaikutusarviointi

Euroopan kriminaalipoliitiikan instituutti (HEUNI) katsoo, että ehdotetut muutokset voivat vahvistaa rikosvastuuta. Parhaimmillaan muutos voi lisätä myös työperäisen hyväksikäytön tunnistamista Suomessa ja edistää uhrien asemaa ja oikeuksien toteutumista. Tapaukset, joissa on ihmiskaupan tunnusmerkkejä, tulisi kuitenkin tutkia ensisijaisesti nimenomaan ihmiskauppana. Uhrin näkökulmasta tällä on olennaisia vaikutuksia esimerkiksi siihen, pääseekö hän ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään, voiko hän saada harkinta-ajan tai oleskeluluvan ja määrätäänkö hänelle avustaja. HEUNI huomauttaa ihmiskaupan paljastamisen vaativan aikaa ja resursseja, joten riskinä voi olla, ettei uhrin kokonaistilanne paljastu, jos tilannetta lähtökohtaisesti tutkitaan toisella rikosnimikkeellä, kuten kiskonta työelämässä. Kuten mietinnössä todetaan, esitettävillä muutoksilla voi siten olla välillisiä kielteisiä vaikutuksia työperäisen hyväksikäytön uhriksi joutuvien ihmisten oikeuksien toteutumiseen, jos muutokset vaikuttavat ihmiskauppa-säännöksen soveltamisalaa kaventavasti.

HEUNI katsoo olevan selvää, että rikosnimikkeestä huolimatta tapausten tutkiminen ja prosessoiminen vaatii resursseja niin poliisilta, syyttäjälaitokselta kuin tuomioistuimilta. Lisäksi tulee varmistaa työsuojelelun riittävät resurssit. Myös uhreja auttavien järjestöjen rahoitus matalan kynnyksen palveluiden tarjoajina tulee varmistaa. HEUNI pitää tärkeänä myös sitä, että lakimuutoksen vaikutuksia seurataan tarkasti. Aiheesta tulisi tehdä oikeuskäytäntöä analysoiva selvitys, kun oikeuskäytäntöä on saatu riittävästi.

Suomen Tuomariliitto ry katsoo, että hyväksikäyttö voisi ketjuuntua siten, että työnantajan edustajaksi katsottavaan esimiesasemassa olevaan henkilöön itseensä kohdistuu kiskontarikos, ja hän edelleen osallistuu seuraavan tason työntekijöiden kiskontarikokseen. Tilanteisiin, joissa sama henkilö voi olla vastaajan ja asianomistajan asemassa, liittyy näytöllisiä haasteita, jotka voivat vaikuttaa asioiden käsittelyn vaatimaan työhön tuomioistuimissa.

Telekuuntelua koskevan lakiehdotuksen osalta Suomen Tuomariliitto ry toteaa, että telekuuntelulla voi olla tärkeä merkitys rikosten selvittämisessä esitutkinnasta aina tuomioistuimessa esitettävään todisteluun saakka. Tämän vuoksi törkeiden tekemuotojen osalta pakkokeinon käytön mahdollistamisella voi olla ratkaiseva merkitys rangaistusvastuun toteutumiseksi. Suomen Tuomariliitto ry myös toteaa rangaistavuuden edellytysten jossain määrin lieventyessä olevan todennäköistä, että asioita etenee esitutkinnassa ja siten tuomioistuimissa käsiteltäväksi enemmän. Jotta tuomioistuimessa käsittely tapahtuu sujuvasti, on Suomen Tuomariliitto ry:n

mukaan suotavaa, että asianomistajille voidaan määrätä oikeudenkäyntiavustaja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain mukaisesti ainakin törkeää tekomutoa koskevien asioiden käsittelyyn.

Suomen Asianajajat arvioi, että törkeä kiskonta työelämässä -säännös oletettavasti vahvistaisi hyväksikäytön uhrien oikeusturvan toteutumista. On kuitenkin huomattava, että ainakin tällä hetkellä asianomistajat, joiden kohtaaman hyväksikäytön arvioidaan edustavan jotain muun työperäisen hyväksikäytön muotoa kuin ihmiskauppaa, ovat tilanteessa, jossa heidän ei tiettyjä erityistilanteita lukuun ottamatta nähdä olevan oikeutettuja valtion varoista maksettavaan oikeudenkäyntiavustajaan. Tämä koskee käytännössä etenkin kiskonnantapaisen työsyrynnän asianomistajia. Asianomistajan näkökulmasta tämä voi johtaa kohtuuttomiin tilanteisiin hyväksikäytön uhrin ollessa, rikosnimikkeestä riippumatta, lähes aina erityisen haavoittuvassa asemassa.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu kantaa huolta siitä, että muutokset kaventaisivat ihmiskauppasäännösten soveltamisalaa. Ulkomaalaisen henkilön osalta hänen asemansa voi olla merkittävästi erilainen riippuen siitä, katsotaanko hänen joutuneen ihmiskaupan vai sitä lievemmän työperäisen hyväksikäytön uhriksi. Tämä voi vaikuttaa esimerkiksi oleskeluoikeuteen tai mahdollisuuteen saada tukea ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmästä. Tältä osin vaikutustenarviointia tulisi täsmentää. Yhdenvertaisuusvaltuutettu toteaa, ettei muutos saa vaikuttaa siten, että nykyisellään kiskonnantapaisen työsyrynnän tunnusmerkistön täyttävä tapaus menisi jatkossa eteenpäin vain perusmuotoisena työsyryntänä. Tämä heikentäisi syryntää kokevien oikeusturvaa.

Maahanmuuttovirasto lausuu huolensa siitä, että esitetyt rikoslain muutokset voisivat tosiasiallisesti vähentää ihmiskaupparikoksen soveltamista ja nostaa sen soveltamisen niin sanottua alarajaa. Tällä olisi kielteisiä vaikutuksia ihmiskaupan uhrien oikeuksien ja rikosvastuun toteutumiseen sekä välillisesti mahdollisesti myös ihmiskaupan ilmituloon. Niin ikään vaikutuksia olisi käytännössä myös Suomea sitovien ihmiskauppaa ja uhrien oikeuksia koskevien EU-velvoitteiden toteutumiseen. Maahanmuuttovirasto huomauttaa, että näistä vaikutuksista mietinnössä käsitellään oikeastaan vain vaikutuksia uhrien oikeuksiin.

Maahanmuuttovirasto esittää muutamia tarkennuksia mietinnön rikosten uhrien oikeuksia koskevaan osioon. Mietinnössä todetaan, että ihmiskaupan uhrien asema voi olla rikosprosessissa sekä sen ulkopuolisissa palveluissa jossain määrin erilainen kuin lievemmän työperäisen hyväksikäytön uhrien. Maahanmuuttovirasto painottaa, että ulkomaalaisen ihmiskaupan uhrin asema voi olla merkittävästi erilainen. Mietinnössä todetaan, että mikäli ihmiskaupan soveltamisala

rajautuisi uusien säännösten myötä epätarkoituksenmukaisella tavalla, tämä voisi vaikuttaa heikentävästi ihmiskaupan uhrien oleskeluoikeuden toteutumiseen. Maahanmuuttovirasto toteaa näin olevan, sillä ulkomaalaislain 52 a §:n mukaisen tilapäisen oleskeluluvan myöntäminen edellyttää, että kysymys on ihmiskaupparikoksen uhrista, ja että hänen oleskelunsa Suomessa on perusteltua ihmiskaupan esitutkinnan tai tuomioistuinkäsittelyn vuoksi.

Käytännössä siis sillä, tutkitaanko ja syytetäänkö tapausta ihmiskauppanimikkeellä vai muulla nimikkeellä, voi olla merkittävä vaikutus ihmiskaupan uhrin mahdollisuuksiin käyttää myös EU-velvoitteiden mukaisia oikeuksiaan. Niin ikään sillä, onko asianomistajalla mahdollisuus oleskella Suomessa rikosprosessin aikana, voi olla merkitystä rikosvastuun sekä uhrien oikeuksien (kompensaatio) toteutumiselle. Mietinnössä todetaan, että "toisaalta ulkomaalaislain 52 d §:ssä säädetään tilapäisen oleskeluluvan myöntämisestä tietyin edellytyksin myös muun työperäisen hyväksikäytön uhreille". Tältä osin olisi Maahanmuuttoviraston näkemyksen mukaan syytä tuoda esiin, että tosiasiallisesti kyseenomainen oleskelulupatyyppi tulee kysymykseen vain sellaisten uhrien kohdalla, jotka ovat työskennelleet oleskelleessaan maassa laittomasti. Käytännössä useimmat työvoiman hyväksikäyttöön liittyvän ihmiskaupan uhriksi joutuneet ovat oleskelleet Suomessa laillisesti.

Mietinnössä tuodaan esiin, että "auttamisjärjestelmä tarjoaa palveluita lähtökohtaisesti ihmiskaupan uhreille, mutta käytännössä auttamisjärjestelmä ottaa asiakkaaksi usein myös ihmiskaupan lähirikosten uhreja, jos heidän olosuhteissaan nähdään viitteitä ihmiskauppaan". Lisäksi todetaan, että tapauskohtaisella harkinnalla on merkitystä auttamisjärjestelmän palvelujen piiriin pääsemisen näkökulmasta. Maahanmuuttovirasto toteaa, että kysymys on pikemminkin ja tarkemmin siitä, että auttamisjärjestelmän asiakkuuden ja rikosprosessin välillä ei ole kytköstä. Auttamisjärjestelmä ei siis tarjoa lähtökohtaisesti, vaan aina, palveluita ihmiskaupan uhreille, mutta auttamisjärjestelmää ja sen päätöksentekoa koskevat säädökset eivät ole sidoksissa rikosprosessissa tehtäviin ratkaisuihin. Tästä näkökulmasta ihmiskaupan uhrien oikeuksien toteutumiselle ei olisi merkitystä sillä, jos työryhmän esittämät muutokset kaventaisivat ihmiskauppasäännösten soveltamisalaa. Olisi kuitenkin riski, että esimerkiksi poliisi ei ohjaisi ihmiskaupan uhreja auttamisjärjestelmään, jos se katsoisi, ettei syytä epäillä kynnys ihmiskaupasta ylittyisi, vaan tapausta tutkittaisiin esitetyillä uusilla rikosnimikkeillä. Tällöin voisi ajatella, ettei poliisi mieltäisi kysymyksen olevan ihmiskaupan uhrista eikä siten myöskään kertoisi uhrille mahdollisuudesta hakeutua auttamisjärjestelmään. Tämä voisi koskea myös muita viranomaisia tai kolmannen sektorin toimijoita tilanteessa, jossa uhria koskeva rikosprosessi ei etenisi ihmiskauppanimikkeellä.

Keskusrikospoliisi toteaa, että ehdotettujen muutosten seurauksena rikostutkintaan tulisi vuosittain mahdollisesti enemmän ehdotuksessa esitetyn kaltaisia rikosjuttuja. Muutoksella voi olla vaikutuksia esitutkintaviranomaisten työmäärään. Keskusrikospoliisi katsoo, että ihmiskauppa- ja kiskontarikokset korostuvat työelämässä rikosasioina, joiden tutkiminen edellyttää kokeneita rikostutkijoita ja yhteistyötä eri viranomaisten kanssa. Ehdotettujen muutosten myötä Keskusrikospoliisi pitää erittäin tärkeänä, että esitutkintaviranomaisten resurssit turvataan, jotta työmäärän lisääntyessä rikosasiat saadaan tutkittua laadukkaasti.

Työ- ja elinkeinoministeriö katsoo, että ehdotettavat muutokset voisivat edesauttaa viranomaisten työperäisen hyväksikäytön vastaista toimintaa ja vahvistaisivat työperäisen hyväksikäytön uhrien asemaa ja oikeusturvaa. Mietinnössä on arvioitu, että muutoksilla voisi olla myös laajempia myönteisiä vaikutuksia työmarkkinoiden toimintaan, koska rangaistavuuden alan selkeytyessä työperäisen hyväksikäytön keinot eivät enää näyttäytyisi voitontavoittelun kannalta yhtä houkuttelevina. Näin muutokset voisivat vaikuttaa myönteisesti myös laillisesti toimiviin yrityksiin ja työnantajiin sekä harmaata taloutta ehkäisevästi. Esityksen jatkovalmistelussa näitä yritysvaikutusvaikutusten arviointeja voisi työ- ja elinkeinoministeriön näkemyksen mukaan mahdollisuuksien mukaan vielä laventaa.

Rikosseuraamuslaitos korostaa tarvetta riittäville määrärahoille silloin, kun on kyse vankeusrangaistusten määrää lisäävästä sääntelyn muuttamisesta. Esityksessä on arvioitu muutosten myötä täytäntöön pantavien ehdottomien vankeusrangaistusten määrän lisääntymistä siten, että jos kiskonnasta työelämässä säädetään törkeä tekemuoto, jonka rangaistusasteikko olisi vankeutta neljästä kuukaudesta neljään vuoteen, ja 20–50 % rikoksista tuomittaisiin törkeänä, annettaisiin törkeästä tekemuodosta vuodessa 1–3 tuomiota. Näiden keskipituuden voidaan olettaa noudattavan suurpiirteisesti törkeästä kiskonnasta nykyisin määrättäviä rangaistuksia, jolloin vankeusrangaistusten keskipituus olisi 5,4 kuukautta ja ehdottomien 18 kuukautta. Vankeusrangaistuksista ehdottomia olisi oletettavasti noin 30 % vuodessa eli 1. Näin ollen törkeää kiskontaa työelämässä koskevan säännöksen säätämisen on arvioitu lisäävän vuosittain korkeintaan noin 1–2 vankeusvuotta ja arvioitu vankipaikkojen lisäys olisi 1–2 paikkaa vuodesta 2028 lähtien. Rikosseuraamuslaitos pitää mietinnössä esitettyä laskelmaa loogisena ja lopputulemaa oikeansuuntaisena. Rikosseuraamuslaitos pitää myös lisääntyvistä vankeusvuosista esitettyä kustannusarviota (noin 120 000–240 000 euroa vuodesta 2028 alkaen) oikeana.

Palkansaajakeskusjärjestöt SAK, Akava ja STTK katsovat, että kuten mietinnössä todetaan, lainmuutoksilla arvioidaan olevan vain maltillisia vaikutuksia juttumäärän kasvuun ja sitä kautta viranomaisten toimintaan. Työsuojele- ja

esitutkintaviranomaisten riittävä resursointi on kuitenkin ratkaisevaa lainmuutosten tavoitteiden toteutumiseksi. Ilman riittäviä voimavaroja viranomaisilla ei ole mahdollisuutta havaita, tutkia ja saattaa tuomioistuimiin hyväksikäyttötapauksia.

Helsingin poliisilaitos toteaa, ettei lakimuutoksella oletettavasti ole suurta vaikutusta esitutkintatyön määrään, sillä nykyiselläänkin vastaavia tapauksia on selvitetty esitutkinnassa, mutta rikosnimikkeet ja tunnusmerkistöt ovat vain olleet enemmän tulkinnanvaraisia ja vaikeammin sovellettavia. Rangaistusvastuun laajentaminen oikeushenkilöihin ja liiketoimintakiellon ulottaminen näihin rikoksiin voi kuitenkin jonkin verran lisätä esitutkinnan työmäärää, mutta kovin olennaisesta työmäärän lisäyksestä ei Helsingin poliisilaitoksen näkemyksen mukaan liene kyse.

Sisäministeriö katsoo ehdotetun sääntelyn selkeyttävän nykytilannetta esitutkintaviranomaisten kannalta. On kuitenkin selvää, että myös koko rikosprosessi tulee hyötymään esityksen mukaisesta sääntelystä. Sisäministeriön näkemyksen mukaan liiketoimintakiellon ulottaminen työelämässä tapahtuvaan kiskontaan ja sen törkeään tekemuotoon vahvistaa ennaltaehkäisevää vaikutusta ja parantaa mahdollisuuksia puuttua työelämän hyväksikäyttöön liittyviin vakaviin väärinkäyttöihin.

Poliisihallituksen näkemyksen mukaan on tärkeä huomata, että oikeushenkilön rangaistusvastuun edellytysten selvittäminen systemaattisesti osana rikosprosessia tuottaa ennalta estävien ja rikostorjunnallisten hyötyjen lisäksi tehokkaasti myös rikoksen tuottaman taloudellisen hyödyn eliminointia.

Suomen yrittäjät ry toteaa olevan erittäin tärkeää, että hyväksikäyttöä voidaan kitkeä tehokkaasti. Yksin rikossääntelyn kehittäminen ei kuitenkaan ole riittävää, vaan hyväksikäytön torjunta edellyttää myös riittävää viranomaisresursointia, tiedon jakamista heikossa asemassa oleville ja työnantajille, sekä työlainsäädännön velvoitteiden selkeyttä ja ymmärrettävyyttä.

Helsingin kärjäoikeus katsoo, että muutosten voidaan arvioida lisäävän viranomaisten työmäärää. Viranomaisille on taattava lain muutosten edellyttämät riittävät resurssit.

Palvelualojen ammattiliitto PAM ry katsoo, että sääntelyn tosiasiallinen toimivuus vaatii parannuksia viranomaisresursseihin sekä uhrien tukeen. Toimenpiteitä valvonnan parantamiseksi tulee vielä tarkentaa, ja viranomaisille tarjota tarvittavat resurssit säännösten tosiasiallisen toimeenpanon toteutumiseksi sekä uhrin suojelemiseksi. Lisäksi Palvelualojen ammattiliitto PAM ry huomauttaa, että ihmiskaupan tunnistamiseen liittyy kiinteästi myös useita uhrin oikeusturvaan vaikuttavia

seikkoja, kuten edellytykset, joilla tuomioistuimien voi määrätä asianomistajalle oikeusavustajan esitutkintaa ja oikeudenkäyntiä varten. Työperäisen kiskonnan, erityisesti törkeässä tekemuodossa, on rajanveto pakkotyöhön tulevaisuudessakin hankalaa. Työperäisen hyväksikäytön uhri on usein erittäin alisteisessa asemassa työnantajaansa nähden, ja uhrin auttamis- ja tukipalveluiden saatavuutta koskevan sääntelyn soveltamisalaa tulisi laajentaa.

Palvelualojen ammattiliitto PAM ry:n näkemyksen mukaan on ensisijaisen tärkeää, että viranomaisvalvontaa tehostetaan sekä työntekijän suojaa hyväksikäyttötilanteissa vahvistetaan. Myös työperäisen hyväksikäytön ennaltaehkäisyyn tulee kiinnittää huomiota; maahanmuuttajilla tulee olla oikeus kotouttamispalveluihin – erityisesti kielikoulutukseen. Kotoutumisen tukeminen vahvistaa työntekijöiden tietämystä suomalaisesta työelämästä ja yhteiskunnallisista oikeuksista. Tämä osaltaan ennaltaehkäisee työperäistä hyväksikäyttöä.

Rikosuhripäivystys toteaa, että esitykseen sisältyy työryhmänkin toteama riski ihmiskaupparikosten tunnistamisen heikentymisestä. Tämä vuoksi RIKUn näkemyksen mukaan mietinnön osio vaikutuksista rikosten uhrien oikeuksiin vaatii tarkennuksia ja laajempaa pohdintaa esimerkiksi vaikutuksista ihmiskaupan ilmoittamiseen, jonka edistämiseen valtiolla on myös EU-lainsäädännön ja kansainvälisten sopimusten perusteella velvollisuus. RIKU pitää esimerkiksi mahdollisena riskinä sitä, että ihmiskaupan tunnistamisen heikkeneminen tai siihen liittyvät lisääntyvät epäselvyydet nostavat uhrien kynnystä hakea apua tai ilmoittaa rikoksista viranomaisille. Rikosuhripäivystys katsoo, että arvio mahdollisista vaikutuksista uhrin asemaan on puutteellinen esimerkiksi mietinnön sivujen 70–71 osiossa, jossa käsitellään mahdollisia vaikutuksia uhrin oleskeluoikeuteen ottaen huomioon, että ulkomaalaislain 52 a §:n perusteella rikosprosessin ajaksi myönnettävä oleskelulupa on sidottu ihmiskaupparikosnimikkeeseen. Rikosuhripäivystys huomauttaa, että mietinnössä annetaan tässä yhteydessä ymmärtää, ettei tämä muodosta mainittavaa ongelmaa, sillä vastaava oleskelulupa voidaan myöntää myös muita työperäisiä rikosnimikkeitä koskevien rikosprosessien osalta ulkomaalaislain 52 d §:n perusteella. Rikosuhripäivystys toteaa, että kyseinen oleskelulupa koskee kuitenkin ainoastaan sitä pientä vähemmistöä uhreista, jotka ovat oleskelleet hyväksikäyttöhetkellä maassa laittomasti.

Rikosuhripäivystys toteaa myös, että vaikka mietinnössä ansiokkaasti todetaankin (s. 69-70), että ROL:n mukaisen avustajamääräyksen voi saada nykytilanteessa todelliseen vapauteen kohdistuneisiin loukkauksiin viitaten myös silloin, kun rikosta tutkitaan törkeänä kiskontana tai mahdollisesti jopa kiskonnantapaisena työsyRJintänä, tämä ei ole RIKUn asiakkaiden avustajien mukaan käytännössä viime aikoina lähes koskaan toteutunut. RIKU katsoo työryhmämuistion

sivulla 70 todettavan harhaanjohtavasti, että ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä ”ottaa asiakkaaksi usein myös ihmiskaupan lähirikosten uhreja, jos heidän olosuhteissaan nähdään viitteitä ihmiskauppaan”. Auttamisjärjestelmän toimintaa säätelevän vastaanottolain hallituksen esityksessä HE 220/2022 (kohta 4.1) todetaan kuitenkin selvästi, että “[a]uttamisjärjestelmään ottaminen osoittaisi jatkossa nykyistä yksiselitteisemmin, että ihmiskaupan uhrien tunnistamiseen ja auttamiseen erikoistuneen viranomaisen näkemyksen mukaan kyse on ihmiskaupan uhrista”. Rikosuhripäivystys katsoo, että lain esitöissä tulisi selkeästi viitata tähän ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmää koskevaan lainsäädäntöön ja sen esitöihin. Sen, että auttamisjärjestelmä ihmiskaupan tunnistamiseen erikoistuneena viranomaisena on tunnistanut asiakkaaksiottamispäätökseen riittäviä viitteitä vapautteen kohdistuvasta rikoksesta, tulisi lähtökohtaisesti riittää ROL:n mukaisen avustajamääräyksen myöntämiseksi. Tämä tulisi myös tuoda esityksessä esiin. Lisäksi Rikosuhripäivystys toteaa, että lain esitöissä tulisi avata tarkemmin uusien rikosnimikkeiden kontekstissa sellaisten tilanteiden arviointia, joissa työsuhde naamioidaan ns. kevytyrittäjyydeksi.

Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL ry toteaa, että ehdotetuilla lainmuutoksilla arvioidaan olevan maltillisia itsenäisiä vaikutuksia juttumäärän kasvuun ja sitä kautta viranomaisten toimintaan. Mietinnön mukaisesti työsuojelu- ja esitutkinta- viranomaisten riittävä resursointi on merkityksellistä sen kannalta, että työperäiset hyväksikäyttötapaukset tulevat ilmi ja niitä pystytään tutkimaan tehokkaasti. Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL ry pitää siten tärkeänä, että mainituille viranomaisille taataan riittävät resurssit tehtäviensä hoitamiseen.

Itä-Suomen yliopiston oikeustieteiden laitos katsoo esitetyistä lainmuutoksista aiheutuvan välttämättä jonkin verran kustannuksia, vaikka kriminalisoitavassa rangaistussäännöksessä kuvattu toiminta onkin jo suurelta osin rangaistavaa muiden rikoslain säännösten nojalla. Itä-Suomen yliopiston oikeustieteiden laitos kiinnittää vakavaa huomiota tarpeeseen taata viranomaisille riittävät resurssit tilanteessa, jossa rikoslakiin on viime vuosina tehty useita sellaisia muutoksia, jotka lisäävät eri viranomaisten työtä. Erityisesti Rikosseuraamuslaitokselle tulee taata riittävästi määrärahoja lisääntyvän vankilatäytäntöönpanon asianmukaiseen hoitamiseen.

3.4.3 Muut huomiot

Euroopan kriminaalipolitiikan instituutti (HEUNI) pitää harmillisena, että esityksellä ei muuteta oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettua lakia, jotta työperäisen hyväksikäytön uhrit voisivat automaattisesti saada avustajan. HEUNI katsoo,

että oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettua lakia tulisi muuttaa siten, että vähintään törkeän tekemuodon osalta asianomistajille määrättäisiin avustaja ilman erillistä harkintaa. HEUNI katsoo huolestuttavaa olevan myös se, että kiskonnantapaisesta työsyrrinnästä poiketen uudet rikosnimikkeet eivät lähtökohtaisesti oikeuta kärsimyskorvaukseen. Kärsimyskorvauksia koskevaa mietinnön osiota tulisi laajentaa ja lisätä esimerkkejä työperäisen hyväksikäytön tilanteista, joissa se tulisi sovellettavaksi.

Teollisuusliitto ry huomauttaa mietinnössä käsiteltävän oikeusavustajan määräämistä ja todettavan, että ihmiskauppaa lukuun ottamatta muissa työperäiseen hyväksikäyttöön liittyvissä rikoksissa avustajan määrääminen tapahtuu tapauskohtaisen harkinnan perusteella. Teollisuusliitto ry painottaa, että oikeusavustajan määräämiseen tulee kiinnittää erityistä huomiota jo esitutkintavaiheessa. Ilman oikeudellista tukea tutkinta voi päättyä ennenaikaisesti, mikäli asianomistaja ei osaa tai pysty itsenäisesti tuomaan esiin kaikkia asiaan vaikuttavia seikkoja. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettua lakia (ROL) tulisi muuttaa siten, että kaikissa työperäistä hyväksikäyttöä koskevissa rikoksissa on mahdollisuus saada oikeusavustaja ilman erityistä harkintaa.

Teollisuusliitto ry huomauttaa lisäksi mietinnössä todettavan, että Reilu työ-verkoston jäseniä on kuultu valmistelun aikana. Teollisuusliitto ry täsmentää, että vaikka Teollisuusliitto ry kuuluu kyseiseen verkostoon, työryhmän valmistelijoiden osallistuminen verkoston kokoukseen ei ollut varsinaisessa merkityksessä kuulemis-tilaisuus. Kyseisessä kokouksessa valmistelijat esittelivät työryhmän saamaa toimeksiantoa, ja verkoston jäsenillä oli mahdollisuus esittää kysymyksiä.

Palkansaajakeskusjärjestöt SAK, Akava ja STTK painottavat tarvetta parantaa uhrien asemaa esitutkinnaissa ja rikosprosessissa. Moni hyväksikäytön uhri jää ilman riittävää oikeusturvaa, koska tulkkaus- ja oikeusapuedellytykset eivät ole riittävät tai saatavilla ajoissa. Tulkkauspalveluiden ja oikeusavun järjestämistä on selkeytettävä ja parannettava siten, että uhrit saavat todellista tukea heti rikosprosessin alkuvaiheessa. Tämä vähentäisi osaltaan vaikenemisen riskiä ja tukisi oikeuden toteutumista sekä työperäisen hyväksikäytön paljastamisen edellytyksiä.

Suomen yrittäjät ry toteaa, että vaikka yleissitovan työehtosopimuksen alimman palkkatason määräytyminen on yleensä suhteellisen selvää, yksittäiselle työntekijälle maksettavan palkan täsmällinen määrittäminen ei välttämättä ole. Työehtosopimusten palkkajärjestelmien monimutkaisuuden vuoksi virheitä voi sattua kokeneillekin työnantajille. Lisäksi tarkan palkkatason määrittäminen voi olla vaikeaa, etenkin jos työnantaja ei tunne suomalaista työmarkkinakäytäntöä tai ei

saa työehtosopimuksen tulkintaan apua. Toisaalta Suomen yrittäjät ry:n mukaan on myös huomioitava, ettei rikoslainsäädäntö ole oikea keino tilanteisiin, joissa lain tai työehtosopimusten velvoitteet ovat epäselviä tai niihin liittyy tulkinnanvaraisuuksia.

Syyttäjälaitos korostaa lakimuutosten ohella myös riittävää panostusta työryhmämietinnön s. 77 mainittuihin lievempiin keinoihin työperäiseen hyväksikäyttöön puuttumisen tehostamiseksi: ”Tällaisia keinoja voisivat olla esimerkiksi viranomaisten toimintaedellytysten parantaminen, ihmiskaupan ja muun työperäisen hyväksikäytön tunnistamisen helpottaminen ja ennaltaehkäisevät toimet, jotka kohdistuvat henkilöihin, joilla on kohonnut riski joutua työperäisen hyväksikäytön uhriksi. Työperäiseen hyväksikäyttöön puuttumisen haasteet eivät palaudu yksiselitteisesti lainsäädäntöön vaan sen käytännössä tehokkaaseen toimeenpanoon. Työperäisen hyväksikäytön ilmitulon ja tapauksen tehokkaan selvittämisen kannalta työsuojeluviranomaisen ja esitutkintaviranomaisten resurssien selvä lisääminen voisi tehostaa puuttumista työperäiseen hyväksikäyttöön.”

Suomen Tuomariliitto ry toteaa rangaistusaseikkojen mahdollistavan, että myös törkeää kiskontaa työelämässä voidaan käsitellä käräjäoikeuksissa yhden tuomarin kokoonpanossa. Rangaistusasteikot sekä mahdollisuus yhteisösakkoon ovat tarkoituksenmukaisia. Aikaisemman kiskonnantapaisesta työsyrynnästä saadun kokemuksen perusteella on Suomen Tuomariliitto ry:n näkemyksen mukaan todennäköistä, että tuomiot perusmuotoisesta kiskonnasta työelämässä ovat pääasiassa sakkoa.

Rikosuhripäivystys korostaa, että haasteet ja epäselvyydet työperäistä hyväksikäyttöä koskevien rikosnimikkeiden tulkinnassa ilmenevät erityisesti rikosprosessin varhaisemmissa vaiheissa. Tämä taas voi johtaa siihen, etteivät työperäistä hyväksikäyttöä koskevat tapaukset päädy ollenkaan tuomioistuimeen, jolloin ohjaavaa ja tulkintakäytäntöjä selkeyttävää oikeuskäytäntöä ei synny. Tämän vuoksi on erittäin tärkeää, että lain esityöt laaditaan mahdollisimman selkeiksi ja yksityiskohtaisiksi, jotta ne ohjaisivat jo esitutkintaviranomaisia uusien säännösten tulkinnassa.

Rikosuhripäivystys pitää uhrin oikeusturvan kannalta positiivisena kehityksenä, että oikeushenkilön rangaistus- ja korvausvastuuta selkiytetään. Rikosuhripäivystys toteaa kuitenkin huolta aiheuttavan sen, että uudet rikosnimikkeet eivät lähtökohtaisesti oikeuta kärsimyskorvaukseen. RIKU pitää kuitenkin hyvänä sitä, että muistiossa (s. 71) on selvästi todettu, että oikeus kärsimyskorvaukseen kuitenkin voi syntyä, kun vahingonkorvauslain 5 luvun 6 §:ssä mainittuun oikeushyvään kohdistuvaa rikosta ei lueta vastaajan syyksi erillisenä rikoksena, vaan sen katsotaan sisältyvän muuhun rikokseen. Rikosuhripäivystys huomauttaa, että on olemassa riski, ettei työperäisten hyväksikäyttör rikosten osalta kokematon avustaja

osaa vaatia päämiehelleen kärsimyskorvauksia. Tämän vuoksi olisi hyvä lisätä esimerkkejä kärsimyskorvauksia käsittelevään kohtaan ja poistaa esimerkki petosrikokseen sisältyvästä pakottamisesta, sillä työperäisen hyväksikäytön kontekstissa pakottaminen viittaa ennemminkin ihmiskaupan kuin esitettyjen uusien rikosnimikkeiden tunnusmerkistöön.

Rikosuhripäivystys huomauttaa lisäksi, että työryhmämietinnöstä puuttuu täysin viittaukset työsuojelun valvontalain 50 §:ään, jossa säädetään velvollisuudesta varata työsuojeluviranomaiselle tilaisuus tulla kuulluksi esitutkinnassa, syyttäjän velvollisuudesta varata työsuojeluviranomaiselle mahdollisuus lausunnon antamiseen ennen syyteharkinnan päättämistä sekä työsuojeluviranomaisen läsnäolo- ja puheoikeudesta tuomioistuimen suullisessa käsittelyssä. Tämän lisäksi Rikosuhripäivystyksen käsityksen mukaan esitetty lakimuutos edellyttäisi myös uuden RL 47 luvun 3 b §:n lisäämistä työsuojelun valvontalain 50 §:n 1 momentin listaan rikoksista, joista työsuojeluviranomaisella on ilmoitusvelvollisuus poliisille.

Rikosuhripäivystys myös huomauttaa, että työryhmämietinnön valmistelua koskevassa osiossa annetaan ymmärtää, että Rikosuhripäivystystä olisi kuultu työryhmän edustajien toimesta yhdessä muiden Reilu työ -verkoston toimijoiden kanssa osana työryhmämuistion valmistelua. RIKU huomauttaa, että kyseessä ei ollut kuulemistilaisuus, vaan oikeusministeriön valmistelijoiden pitämä alustus Reilu työ -verkoston tavanomaisen kokouksen yhteydessä.

Työsuojeluviranomainen pitää hyvänä asiana, että syyteoikeus kiskonnasta työelämässä vanhentuisi viidessä vuodessa ja törkeä tekemuoto 10 vuodessa.

Oikeusministeriö
PL 25
00023 Valtioneuvosto
www.oikeusministerio.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 Statsrådet
www.justitieministeriet.fi

ISSN 2490-1172 (PDF)
ISBN 978-952-400-341-4 (PDF)